

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: اسفند ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: شاخص‌های اقتصادی، قانون منابع هیدروکربنی، بی‌طرفی مثبت، کریدورهای مهم، اقتصاد

دیجیتالی، جاده ابریشم، حوزه فنی و خدمات

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه مدیریتی
۶	درآمد
۶	بخش نخست: شاخص‌های اقتصادی ترکمنستان
۱۳	بخش دوم: ساختار نهادی دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان
۱۴	بخش سوم: دیپلماسی اقتصادی در اسناد بالادستی
۱۶	بخش چهارم: روند تحول در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان
۱۹	بخش پنجم: استراتژی جدید دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان
۳۰	بخش ششم: بازیگران اولویت‌دار در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان
۳۴	بخش هفتم: جایگاه ایران در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان
۳۶	بخش هشتم: نتیجه‌گیری
۳۸	بخش نهم: ضمیمه

خلاصه مدیریتی

- ترکمنستان تنها کشور آسیای مرکزی است که با ایران مرز زمینی دارد. دارا بودن بیش از ۱۲۰۰ کیلومتر مرز خشکی و دریایی با ایران سبب شده تا آن کشور از اهمیت ویژه‌ای در سیاست خارجی منطقه‌ای ایران برخوردار باشد.
- با توجه به این موضوع که ترکمنستان در حال تنوع‌بخشی به مقصدهای صادراتی بر اساس قابلیت‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی خود است، توسعه مبادلات اقتصادی با ایران یک راهبرد مهم تجاری در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان خواهد بود. این امکان، باید در طراحی دیپلماسی اقتصادی ایران مدنظر قرار گیرد.
- راهبرد ایران در رابطه اقتصادی با ترکمنستان، بهره بردن از موقعیت مکمل بودن ژئوپلیتیکی دو کشور است. ترکمنستان برای تحقق برنامه‌های ژئوپلیتیکی به ایران توجه دارد. در مجموع نیز ایران باید جهت حفظ موقعیت ویژه در دیپلماسی اقتصادی همسایگانی چون ترکمنستان و مشارکت در توسعه کریدورهای فعال منطقه‌ای و بین‌المللی، توسعه زیرساخت‌های داخلی را در دستور کار قرار دهد.
- توسعه زیرساخت‌های داخلی ترکمنستان نیز یکی از برنامه‌های اقتصادی این کشور برای اهداف ژئواکونومیکی است، در این راستا خدمات فنی و مهندسی ایران به ترکمنستان، همچنان می‌تواند یکی از اولویت‌ها در دیپلماسی اقتصادی تهران-عشق‌آباد و عوامل گسترش و توسعه روابط دو کشور باشد.
- بازارچه‌های محلی و مرزی موجود، یکی از منابع تامین نیازهای بازارهای ترکمنستان است. ۱- توسعه زیرساخت‌های این بازارها، ۲- امکان ارائه کالاهای باکیفیت ایرانی، ۳- تسهیل مکانیزم و تضمین مبادلات مالی، هم به تقویت تولیدکنندگان داخلی ایران و هم توسعه و تحکیم روابط اقتصادی ایران و ترکمنستان کمک می‌کند. نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز جامعه ترکمنستان و برنامه‌ریزی جهت تسهیل تامین آنها از بازارچه‌های مرزی ایران، می‌تواند به ارتقای جایگاه ایران در میان رقبای فرامنطقه‌ای چون چین و ترکیه کمک کند.

درآمد

ترکمنستان تنها کشور آسیای مرکزی است که با ایران مرز زمینی دارد. داشتن بیش از ۱۲۰۰ کیلومتر مرز خشکی و دریایی با ایران سبب شده تا آن کشور از اهمیت ویژه‌ای در سیاست خارجی منطقه‌ای ایران برخوردار باشد. با این حال تهران و عشق‌آباد برای گسترش روابط با چالش‌هایی مواجه هستند که به نظر می‌رسد افزایش مناسبات و پیوندهای اقتصادی ایران و ترکمنستان به رفع این چالش‌ها کمک کند.

ترکمنستان به دلیل منابع عظیم گازی مورد توجه قدرت‌های بین‌المللی است. این کشور در رتبه چهارم ذخایر گازی جهان قرار دارد. حوزه گازی گالکینیش در استان مرو، بزرگ‌ترین حوزه تولید گاز ترکمنستان است. بر اساس آخرین برآوردها در سال ۲۰۱۹، منابع گاز ترکمنستان حدود ۱۹,۵ تریلیون مترمکعب تخمین زده شده است. با وجود این، ترکمنستان جایگاه چندان مهمی در بین کشورهای تولیدکننده نفت (با ذخیره‌ای بالغ بر ۷۰۰ میلیون تن) ندارد.^۱ ترکمنستان به‌عنوان دومین تأمین‌کننده گاز چین، از کشورهای موردتوجه پکن است. ترکیه نیز به دنبال اجرای پروژه‌های مرتبط با انرژی ترکمنستان از مسیر دریای خزر است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد علاقه عشق‌آباد به صادرات گاز به‌عنوان محصولی استراتژیک نیز افزایش یافته و دیپلماسی اقتصادی این کشور بر تنوع و گسترش بازار انرژی (گاز و مشتقات نفتی و برق) و بهره‌مندی از مزیت‌های پروژه‌های مرتبط با کریدورهای حمل‌ونقلی برای ارتقای موقعیت ژئواکونومیکی خود متمرکز است. بر این اساس، همسایگی ایران و ترکمنستان، زمینه مناسبی برای همکاری‌های اقتصادی تهران و عشق‌آباد می‌باشد. در این زمینه می‌توان به افتتاح راه‌آهن سه‌جانبه (قزاقستان، ترکمنستان، ایران) در سال ۲۰۱۴ اشاره نمود.

بخش نخست: شاخص‌های اقتصادی ترکمنستان

در بین کشورهای آسیای مرکزی، ترکمنستان، کندترین کشور در مسیر اقتصاد بازار ارزیابی می‌شود. صفر مراد نیازف اولین رئیس‌جمهور ترکمنستان پس از استقلال، هر بار سخن از لزوم توسعه اقتصادی این کشور مطرح می‌شد، عنوان می‌کرد: «ما نیازی به انقلاب نداریم. ما طرفدار تکامل هستیم».^۲

هرچند ترکمنستان به دلیل صادرات انرژی، کشور پردرآمدی محسوب می‌شود، آمارها و ارزیابی‌ها از سطح توسعه اجتماعی و اقتصادی^۳ ترکمنستان مثبت نیست. از نظر ناظران آمارهای اعلامی حکومت ترکمنستان با آمارهای واقعی تفاوت فاحشی دارد. به طور مثال چنانچه هر ساله حکومت نرخ بیکاری را ۴ تا ۵ درصد اعلام می‌کند، نرخ واقعی بیکاری ۶۰ درصد برآورد می‌شود.^۴

1- <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>

2- <https://thediplomat.com/2022/08/has-turkmenistans-transition-to-a-market-economy-been-a-success/>

3- Level of Socioeconomic Development

4- https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2022_TKM.pdf

شاخص‌های کلی اقتصاد ترکمنستان بر اساس آخرین آمارهای ارائه شده به‌قرار زیر است.

جدول ۱: شاخص‌های کلی اقتصاد ترکمنستان

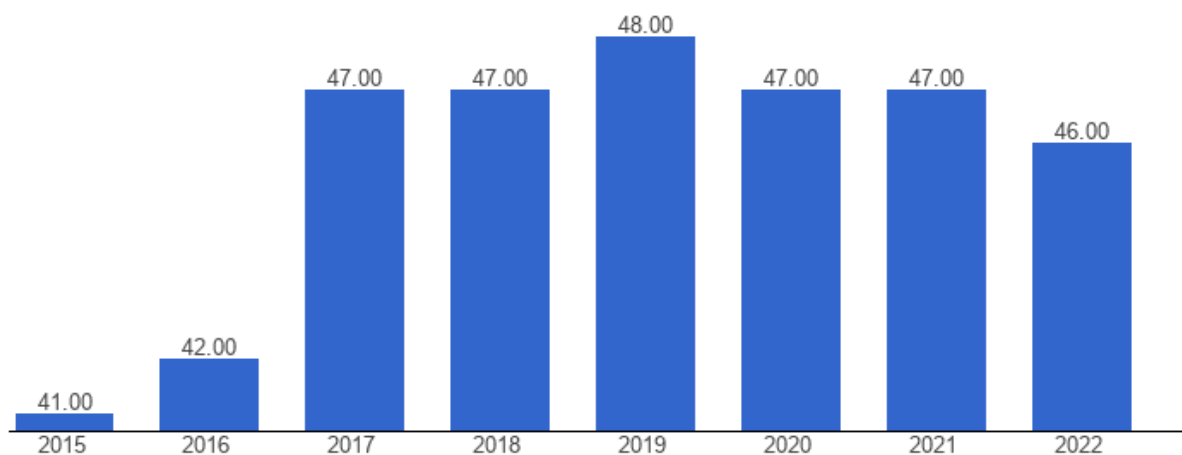
تاریخ	مقیاس	پیشین	اخیر	شاخص‌های کلی
دسامبر ۲۰۲۲		۳,۴۹	۳,۴۹	نرخ برابری منات با دلار
دسامبر ۲۰۲۱	در صد	۵,۹	۶,۲	نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سالانه
دسامبر ۲۰۲۲	در صد	۳,۹	۴,۳۸	نرخ بیکاری
دسامبر ۲۰۲۲	در صد	۱۴,۹۵	۱۷,۵	نرخ تورم
دسامبر ۲۰۲۱	میلیون دلار	۳۳۰۲	۵۱۹۷	موازنه تجاری
دسامبر ۲۰۲۲	میلیون دلار	۴۱۸	۱,۸۳	حساب‌جاری
دسامبر ۲۰۲۱	درصد از تولید ناخالص داخلی	۰,۵	۰,۶	حساب‌جاری به تولید ناخالص داخلی
دسامبر ۲۰۲۱	درصد از تولید ناخالص داخلی	۱۳	۱۱	بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی

منبع: <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/indicators>

۱-۱- آزادی اقتصادی

ترکمنستان در سال ۲۰۲۲، با نمره ۴۶,۲، از لحاظ آزادی اقتصادی در رتبه ۱۶۵ جهانی قرار گرفت. این کشور در میان ۳۹ کشور منطقه آسیا و اقیانوسیه نیز در رتبه ۳۸ قرار دارد.^۱ نمرات شاخص آزادی اقتصادی ترکمنستان از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۲ به‌طور تقریبی در نمودار ۱ آمده است.^۲

نمودار ۱: شاخص آزادی اقتصادی سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۲

ترکمنستان به سیاست نرخ ثابت ارز پایبند بوده و تبدیل منات به ارز خارجی به‌دشواری صورت می‌گیرد. مالیات بر درآمد در ترکمنستان ۱۰ درصد و مالیات شرکت‌ها ۲۰ درصد است.

1- <https://www.heritage.org/index/country/turkmenistan>

2- https://www.theglobaleconomy.com/Turkmenistan/economic_freedom/

۱-۲- درآمد و مخارج دولت

مخارج دولت در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۳,۵ درصد تولید ناخالص داخلی و کسری بودجه حدود ۰,۲ درصد ارزیابی شده است.^۱

آمارهای تولید ناخالص داخلی ترکمنستان از تداوم رشد یک دهه‌ای حکایت دارد.

جدول ۲: برآورد تغییر ناخالص داخلی ترکمنستان

برآورد تغییر تولید ناخالص داخلی ۲۰۱۹-۲۰۱۶		
سال	مقدار بر اساس مقیاس میلیارد دلار	درصد تغییر نسبت به سال قبل
۲۰۱۹	۴۵,۲۳	+۱۰,۹۶
۲۰۱۸	۴۰,۷۷	+۷,۴۹
۲۰۱۷	۳۷,۹۳	+۴,۸۶
۲۰۱۶	۳۶,۱۷	+۱,۰۳

منبع: <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/gdp-gross-domestic-product>

جدول زیر نیز نرخ تغییر شاخص‌های مرتبط با تولید ناخالص داخلی ترکمنستان را نشان می‌دهد.

جدول ۳: تولید ناخالص داخلی و شاخص‌های مرتبط

شاخص	اخیر	پیشین	مقیاس	تاریخ
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سالانه	۶,۲	۵,۹	در صد	دسامبر ۲۰۲۱
تولید ناخالص داخلی	۴۵,۲۳	۴۰,۷۷	میلیارد دلار	دسامبر ۲۰۱۹
تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت	۳۱,۲	۳۲,۲۹	میلیارد دلار	دسامبر ۲۰۲۰
تولید ناخالص داخلی سرانه	۷۶۹۳	۷۳۴۹	دلار	دسامبر ۲۰۱۹
تولید ناخالص داخلی سرانه PPP	۱۵۵۳۸	۱۴۸۴۵	دلار	دسامبر ۲۰۱۹
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۱۷,۲۳	۱۷,۸۴	میلیارد دلار	دسامبر ۲۰۲۰

منبع: <https://fa.tradingeconomics.com/turkmenistan/indicators>

رتبه اعتباری^۲ ترکمنستان در آخرین ارزیابی (اوت ۲۰۲۲) از سوی موسسه بزرگ رتبه بندی اعتباری فیچ ریتینگز^۳ B+ با چشم انداز پایدار بوده است. فیچ در گزارش اخیر خود یادآور می‌شود چشم انداز پایدار ترکمنستان دستاوردهای درآمد گازی این کشور است. این در حالی است که چالش‌های ساختاری اقتصاد ترکمنستان پابرجاست.^۴

1- <https://www.heritage.org/index/country/turkmenistan>

۲- رتبه سنجی اعتباری روشی برای سنجش ریسک اعتباری است که توسط آژانس‌های سنجش اعتبار درباره شرکت‌ها، دولت‌ها، نهادها، سازمان‌های دولتی، موسسه‌های مالی و بنگاه‌های اقتصادی، انجام می‌شود. در واقع رتبه‌سنجی یکی از روش‌ها برای مقایسه ریسک اعتباری یک بنگاه اقتصادی با بنگاه‌های اقتصادی دیگر را فراهم می‌سازد.

3- Fitch Ratings

4- <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-turkmenistan-at-b-outlook-stable-12-08-2022>

جدول ۴: هزینه‌ها و بدهی‌ها

تاریخ	مقیاس	پیشین	اخیر	شاخص
دسامبر ۲۰۲۱	درصد از تولید ناخالص داخلی	۱۳	۱۱	بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی
دسامبر ۲۰۲۱	درصد از تولید ناخالص داخلی	۰,۱	-۰,۳	بودجه دولت
دسامبر ۲۰۲۰	میلیارد دلار	۳,۲۴	۳,۱۳	هزینه‌های دولت
			۱۵	اعتبارسنجی
دسامبر ۲۰۲۲	درصد	۱۵	۱۵	نرخ مالیات بر فروش

منبع: <https://fa.tradingeconomics.com/turkmenistan/indicators>

۱-۳- نرخ جمعیت و اشتغال

جمعیت ترکمنستان در ابتدای سال ۲۰۲۳ برابر با ۶,۵۱ میلیون نفر بوده که نسبت به سال قبل حدود ۱,۳۳ درصد رشد داشته است. ^۱ بر اساس آمارهای رسمی روند نرخ بیکاری در این کشور نیز با شیب کمی رو به افزایش است.

جدول ۵: نرخ بیکاری در ترکمنستان

نرخ بیکاری در ترکمنستان ۲۰۱۸-۲۰۲۱		
سال	مقدار بر اساس مقیاس درصد	درصد تغییر نسبت به سال قبل
۲۰۲۱	۵,۰۸	+۰,۱۳
۲۰۲۰	۴,۹۵	+۰,۶۸
۲۰۱۹	۴,۲۷	+۰,۰۳
۲۰۱۸	۴,۲۳	+۰,۰۳

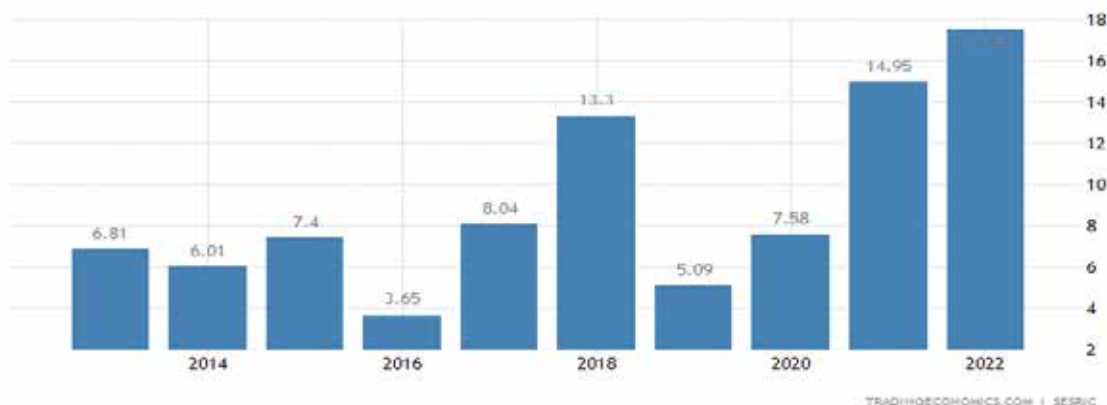
منبع: <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/unemployment-rate>

۱-۴- تورم

نرخ تورم در دسامبر ۲۰۲۲، حدود ۱۷,۵ درصد و در سال ۲۰۲۱ معادل ۱۴,۹۵ درصد بوده است. نمودار زیر تغییر سالانه نرخ تورم را نشان می‌دهد. ^۲

1- <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/population>
 2- <https://fa.tradingeconomics.com/turkmenistan/inflation-cpi?continent=g20/forecast>

نمودار ۲: درصد تغییر سالانه تورم در ترکمنستان

افزایش قیمت کالاها و مواد غذایی و تورم در ترکمنستان ناشی از پیامدهای کرونا و همزمان سیاست جایگزینی واردات با تولید داخلی این کشور ارزیابی می‌شود.^۱

۱-۵- تراز تجاری

بر اساس داده‌های بانک جهانی، تراز تجاری ترکمنستان در دهه گذشته نوسان داشته است. حجم زیادی از تجارت این کشور را صادرات انرژی تشکیل می‌دهد و به دلیل مشکلات زیرساختی و نوسانات قیمت کالاها، ترکمنستان اغلب سال‌ها شاهد کسری تجاری است. سایر صادرات ترکمنستان شامل پنبه، پلیمرها، منسوجات و محصولات گیاهی است. ترکمنستان عمدتاً لوله‌های آهن و فولاد، تجهیزات سنگین ساختمانی، گندم، ماشین‌آلات و وسایل نقلیه وارد می‌کند. شرکای اصلی تجاری ترکمنستان چین، ترکیه، روسیه، امارات متحده عربی، آلمان، اوکراین، ایتالیا و ایران هستند.^۲

جدول ۶: نرخ تغییر تجاری ترکمنستان ۲۰۱۵-۲۰۱۸

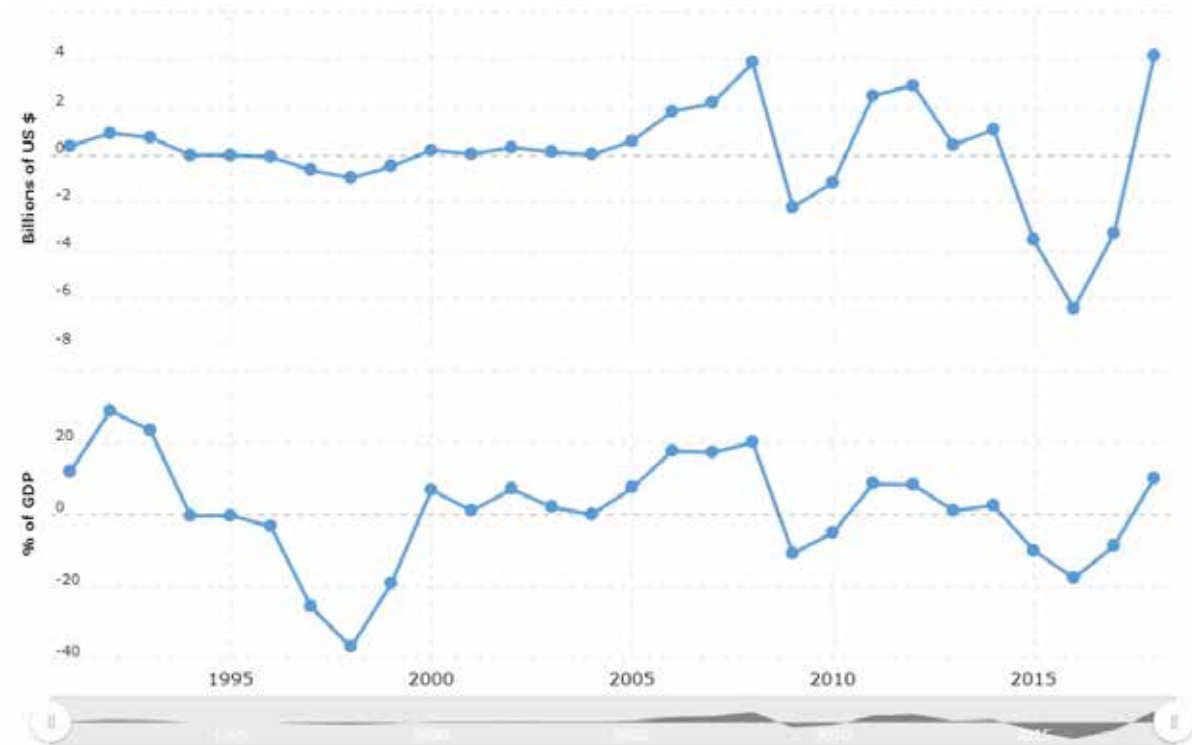
نرخ تغییر تراز تجاری ترکمنستان ۲۰۱۵-۲۰۱۸		
سال	مقدار بر اساس مقیاس میلیارد دلار	درصد تغییر نسبت به سال قبل
۲۰۱۸	۴,۱۵	-۲۲۶,۵۲
۲۰۱۷	-۳,۲۸	-۴۸,۹۵
۲۰۱۶	-۶,۴۲	+۸۰,۲
۲۰۱۵	-۳,۵۶	-۴۳۱,۷۳

منبع: <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/trade-balance-deficit>

1- <https://economic.mfa.ir/portal/newsview/681641>

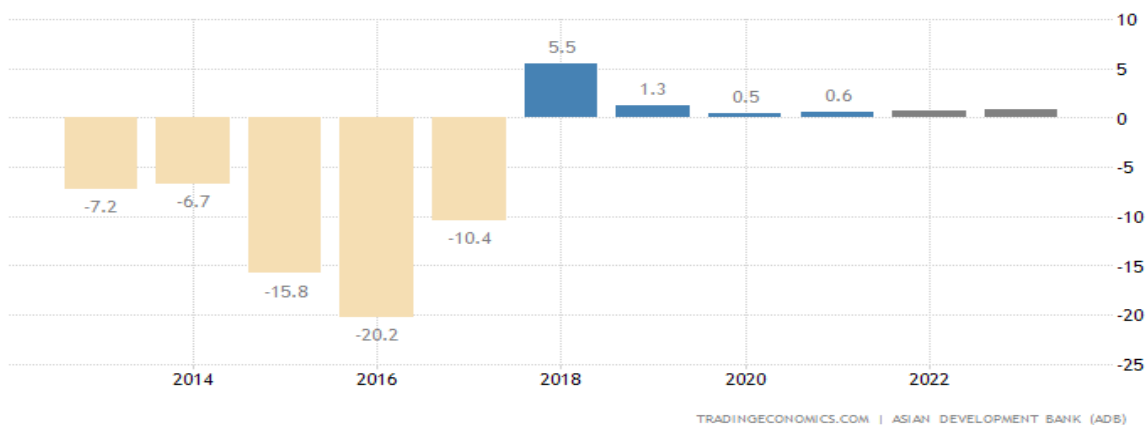
2- <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/balance-of-trade>

نمودار ۳: نمودار تغییر تراز تجاری ترکمنستان از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۸ (با مقیاس میلیارد دلار و نسبت به تولید ناخالص داخلی)^۱

در سال ۲۰۲۱، مقدار مازاد حساب جاری ترکمنستان به تولید ناخالص داخلی این کشور ۰٫۶ بود. بر اساس برآوردها ترکمنستان در سال ۲۰۱۸ بهترین نرخ تراز حساب جاری را تجربه کرده است.^۲

نمودار ۴: نرخ تغییر تراز حساب جاری ترکمنستان ۲۰۱۳-۲۰۲۲

بر اساس برآوردهای سال ۲۰۲۰، ترکمنستان از لحاظ شاخص پیچیدگی اقتصادی (ECI) با نمره ۰٫۶۷ - در رتبه ۸۸ جهان قرار دارد. این کشور با رقمی معادل ۶٫۹۴ میلیارد دلار در رتبه ۱۰۱ جهان از لحاظ صادرات

1- <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/trade-balance-deficit>

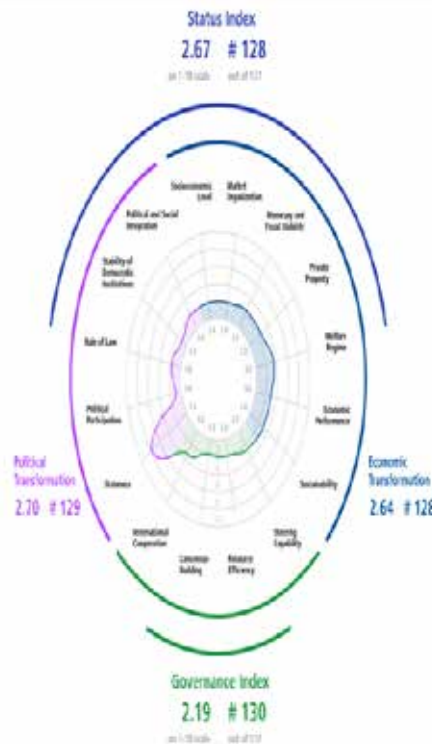
2- <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/current-account-to-gdp>

قرار دارد.^۱ ترکمنستان در ۲۲ جولای ۲۰۲۰ به عضویت ناظر سازمان تجارت جهانی (WTO) درآمد. کمیسیون دولتی الحاق ترکمنستان به سازمان تجارت جهانی سال ۲۰۱۳ تأسیس شده است. تدوین رژیم تجارت خارجی از سال ۲۰۲۲ آغاز شده و پیش‌بینی می‌شود حداکثر تا سال ۲۰۳۰ الحاق کامل ترکمنستان طول بکشد.^۲

۱-۶- شاخص حکمرانی

هرچند مناسبات اقتصادی ترکمنستان با سایر کشورها روبه‌رشد است، اما جامعه مدنی و نهادهای دموکراتیک در این کشور ضعیف هستند. همچنین، ارزیابی دقیقی راجع به تاثیر دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان بر توسعه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی این کشور وجود ندارد. زیرساخت‌های اداری، اجتماعی و اقتصادی در پایتخت متمرکز و قدرت سیاسی نیز به افراد مشخص و حلقه‌های کوچک پیرامون آنها محدود است. تفکیک قوا در ترکمنستان به طور عملی وجود ندارد. توسعه بخش خصوصی و تشکیل اصناف نیز تحت اراده دولت است.^۳ ترکمنستان در ارزیابی سال ۲۰۲۱ سازمان شفافیت بین‌الملل، با نمره ۱۹ از ۱۰۰ در رتبه ۱۶۹ (در میان ۱۸۰ کشور) قرار گرفته است.^۴

نمودار ۵: وضعیت حکمرانی ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ بر اساس شاخص تحول بنیاد برتلزمن (BTI)

1- <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/tkm/partner/irn>
 2- https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/acc_05jul22_e.htm
 3- <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM>
 4- <https://www.transparency.org/en/countries/turkmenistan>

وضعیت حکمرانی ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ بر اساس شاخص تحول بنیاد برتلزمن^۱ (BTI) از توسعه نامتوازن این کشور حکایت دارد. ثبات و پایداری، همکاری بین‌المللی، حجم بخش غیر دولتی، مشارکت سیاسی، حاکمیت قانون، ثبات پولی و مالی، مالکیت خصوصی، رژیم رفاه از جمله شاخص‌های این برآورد هستند. بر اساس این ارزیابی متناسب با افزایش درآمد ملی در ترکمنستان، وضعیت معیشت مردم بهبود نیافته است. دسترسی برابر به مشاغل دولتی وجود ندارد. در امور سیاسی-اجتماعی نیز اگر چه به لحاظ قانونی بسیاری از آزادی‌ها به مردم اعطا و تضمین شده، اما در عمل هیچ کدام مطابق قانون اعمال نمی‌شوند. در واقع حقوق شهروندی بطور سیستماتیک نقض می‌شود.^۲

بخش دوم: ساختار نهادی دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

به دلایلی همچون میراث اتحاد جماهیر شوروی، ساختار سیاسی پس از استقلال و اتکا به صادرات منابع طبیعی، اقتصاد ترکمنستان تحت نظارت کامل دولت قرار دارد. به‌رغم سیاست‌های دو دهه گذشته، بخش خصوصی نقش چندانی در دیپلماسی اقتصادی این کشور ندارد. اما در یک دهه اخیر روند تقویت بخش خصوصی آغاز شده و انتظار می‌رود در فرایند الحاق این کشور به سازمان تجارت جهانی، توسعه بخش خصوصی سرعت بیشتری بگیرد.

دستگاه‌های دولتی نظیر بانک مرکزی، وزارت نفت و گاز، وزارت اقتصاد و دارایی، وزارت بازرگانی، وزارت صنایع و نساجی، وزارت حمل‌ونقل و ارتباطات، وزارت مسکن را می‌توان از جمله عناصر کلیدی شکل‌دهنده دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان دانست. اما الگوی دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان را می‌توان از نوع تصمیم‌گیری متمرکز و دستوری دانست که در رأس آن، رئیس دولت قرار دارد. کابینه به مثابه مهم‌ترین نهاد تصمیم‌گیری و اجرایی ترکمنستان تحت ریاست رئیس‌جمهور قرار دارد. مجلس مصلحت خلق ترکمنستان به‌عنوان عالی‌ترین نهاد قانون‌گذاری نیز در دیپلماسی اقتصادی ایفای نقش می‌کند.

مهم‌ترین شرکت‌های دولتی ترکمنستان دو شرکت بزرگ نفتی هستند. ترکمن‌نبت^۳ شرکت ملی نفت ترکمنستان است که مالکیت کامل آن در اختیار دولت است. این شرکت مسئولیت استخراج و تولید نفت خام از میادین دریای خزر را بر عهده دارد. ترکمن‌گاز^۴ بزرگ‌ترین شرکت دولتی است که اختیار امور شامل اکتشاف، استخراج، فرآوری، انتقال و بازاریابی گاز را بر عهده دارد.

تصمیمات اخیر در زمینه تدوین رژیم تجاری ترکمنستان با همکاری سازمان تجارت جهانی سبب امیدواری‌هایی برای بخش خصوصی شده و ثبت شرکت در ترکمنستان افزایش یافته است. اتحادیه

1- the Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI)

2- <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM>

3- Türkmennebit

4- Turkmengas

صنعتگران و کارآفرینان ترکمنستان^۱ که بیش از ۲۴ هزار عضو دارد^۲، مدعی است سهم بخش خصوصی از اقتصاد طی سال ۲۰۲۰ به ۷۰ درصد رسیده است، اما هیچ برآورد مستقلی برای تأیید این ادعا وجود ندارد.^۳

به‌موجب حکم رئیس‌جمهور، ارائه وام‌های کوچک و بزرگ به پروژه‌های بزرگ سرمایه‌گذاری شهری در زمینه تولید کالاها و ارائه خدمات، با نرخ ۵ درصد و بازپرداخت بیش از ۱۰ سال انجام می‌شود. بانک‌هایی که در ترکمنستان مبادرت به اعطای وام می‌کنند عبارت‌اند از: بانک دولتی تجاری «ترکمن‌باشی»، «دایخان بانک» (بانک کشاورزی)، بانک دولتی امور اقتصاد خارجی ترکمنستان، بانک سهامی تجاری «خلق بانک»، بانک سهامی تجاری «صناعات» (صنایع) و بانک سهامی تجاری «ریسقال بانک» (رزق).^۴

به‌رغم تلاش برای بهبود فضای کسب و کار، هنوز هم محیط کسب و کارها با چالش‌های زیادی مواجه است. به‌طور کلی اطلاعات کسب و کار در ترکمنستان به‌سختی در دسترس است و لذا محیط کسب و کار نیز غیرقابل‌پیش‌بینی می‌باشد. در چارچوب برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان برای سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۵، اکثر شرکت‌های جدید ثبت شده مرتبط با بخش کشاورزی هستند. در این چارچوب اتحادیه اروپا و ترکمنستان کمیته کاری تحت عنوان «ترویج کشاورزی پایدار و توسعه روستایی در ترکمنستان: SARD III» را فعال نموده‌اند که هدف آن توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط در بخش کشاورزی مطابق استانداردهای بین‌المللی و فن‌آوری‌های پیشرفته است.^۵

بخش سوم: دیپلماسی اقتصادی در اسناد بالادستی

۳-۱- قانون اساسی

مهم‌ترین مرجع قانونی در ترکمنستان قانون اساسی است که پس از تصویب اولیه در سال ۱۹۹۲، در سال ۲۰۲۰ به تصمیم قربان بردی محمداف رئیس‌جمهوری وقت مورد بازنگری قرار گرفت. بر اساس قانون اساسی ترکمنستان رئیس‌جمهور مسئول اصلی سیاست خارجی و فرمانده کل قوا است. مطابق قانون اساسی جدید، این کشور دو مجلسی شده و با تشکیل مجلس مصلحت خلق، تصمیم‌گیری در بسیاری از امور مهم و تعیین‌کننده به این مجلس سپرده شد که به‌تبع آن نیز قربان بردی محمداف با کناره‌گیری از قدرت، در مقام رئیس این مجلس قرار گرفته و پس از انتخابات ۱۲ مارس ۲۰۲۲ سردار بردی محمداف پسر وی به‌عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شد.

1- the Union of Industrialists and Entrepreneurs of Turkmenistan (UIET)

2- <https://business.com.tm/post/5775/turkmenistan-boosts-development-of-its-nonstate-sector>

3- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

4- <https://economic.mfa.ir/portal/newsview/636895>

5- https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-%E2%80%9393funded-sard-iii-helps-turkmen-companies-receive-iso-certificates_mn

۳-۲- قانون منابع هیدروکربنی

مهم‌ترین محصول صادراتی ترکمنستان انرژی است. در این رابطه علاوه بر قوانین داخلی، تعهدات بین‌المللی مورد استناد قرار می‌گیرد، اما کشف، استخراج و صادرات نفت و گاز تابع قانونی به نام منابع هیدروکربنی ترکمنستان^۱ است که تصمیم‌گیری در همه امور صفر تا صد تولید، سرمایه‌گذاری و استخراج و صادرات منابع هیدروکربنی را به رئیس‌جمهور و کابینه وزیران واگذار کرده است. این قانون نیز از سال ۱۹۹۲ تاکنون به طور متناوب مورد بازنگری قرار گرفته است. بر اساس آخرین نسخه این قانون، در تصمیم‌گیرنده اصلی تولید نفت و گاز طبیعی ترکمنستان تغییری صورت نگرفته است. بر اساس این قانون وظایف یاد شده در دست آژانس مدیریت و بهره‌برداری منابع هیدروکربنی است که تحت نظارت مستقیم رئیس‌جمهور قرار دارد. اما چنانچه دولت ترکمنستان عضو معاهده بین‌المللی شود، مفاد آن (معاهده) مورد استناد قرار می‌گیرد.^۲

در حوزه صادرات برق نیز، ترکمنستان از توافقنامه بلندمدت برای صادرات برق به کشورهای همسایه تبعیت می‌کند. ترکمنستان به ایران، افغانستان، قرقیزستان و ازبکستان برق صادر می‌کند. یکی از برنامه‌های ترکمنستان توسعه نیروگاه‌های تولید برق و صادرات آن به جنوب آسیا است.^۳

۳-۳- قوانین و آیین‌نامه‌های مرتبط با واردات و صادرات

مطابق قانون، برای صادرات کالاها (به‌استثنای نفت و گاز) و خدمات حمل‌ونقل بین‌المللی، مالیات نزدیک به صفر اعمال می‌شود و حتی پیمانکارانی که در چارچوب قانون نفت فعالیت می‌کنند، می‌توانند مشمول معافیت مالیاتی شوند. میانگین نرخ تعرفه کالاهای وارداتی حدود ۲ درصد است. اما این نرخ برای برخی کالاهای خاص می‌تواند افزایش یابد.^۴ ترکمنستان دارای ۵ موافقت‌نامه ترجیحی با روسیه، ارمنستان^۵، گرجستان^۶، جمهوری آذربایجان^۷ و اوکراین^۸ و در حال مذاکره برای امضای موافقت‌نامه‌های مشابه با ایران و ترکیه نیز است. به‌موجب این موافقت‌نامه‌ها، طرفین حق تغییر یک‌جانبه عوارض گمرکی و مالیات اقلام تجاری همدیگر را ندارند. ارزیابان خارجی معتقدند موانع غیر تعرفه‌ای در بخش‌های مختلف ترکمنستان، جریان‌های تجاری را کاهش می‌دهد.^۹

۳-۴- حوزه بانکی

بخش بانکداری ترکمنستان در کنترل دولت کنترل است. چارچوب قانونی سیستم پرداخت ترکمنستان عمدتاً

1- The Turkmen law on 'Hydrocarbon Resources'

2- <http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-ob-uglevodorodnykh-resursakh>

3- <https://turkmenportal.com/en/blog/51403/turkmenistan-plans-to-increase-the-export-of-electricity-to-9-billion-kilowatthours-in-2022>

4- <https://taxsummaries.pwc.com/turkmenistan/corporate/other-taxes>

5- <https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/armenia-turkmenistan.pdf>

6- <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/2434/download>

7- <https://customs.gov.az/en/sahibkarlar-ucun/serbestticaret>

8- <https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/Turkmenistan-Ukraine.pdf>

9- <https://www.heritage.org/index/country/turkmenistan>

شامل قانون مدنی، قوانین در مورد "بانک مرکزی ترکمنستان"، "مؤسسات اعتباری و بانکداری" و قوانین نظارتی بانک مرکزی است. در واقع سیستم‌های بانکی در این کشور بر اساس پروژه‌های مشخص دولت پیش می‌رود. نقل و انتقالات بین‌المللی ارزهای خارجی نیاز به تصویب دولت دارند و سیستم‌های مبادله مالی تحت کنترل دقیق دولت هستند.

بانک‌ها اجرای استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی^۲ را پذیرفته‌اند. همچنین در ژانویه ۲۰۱۰، ترکمنستان یک واحد اطلاعات مالی زیر نظر وزارت دارایی ایجاد کرد تا پایبندی به قوانین بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی (AML)^۳ و کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم (CFT)^۴ را نشان دهد.

۳-۵- قوانین مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی در ترکمنستان تابع قانون سرمایه‌گذاری خارجی^۵ (اصلاح شده در سال ۲۰۰۸)، قانون سرمایه‌گذاری^۶ (آخرین اصلاحات در سال ۱۹۹۳) و قانون شرکت‌های سهامی^۷ (۱۹۹۹)، قانون شرکت‌ها^۸ (۲۰۰۰)، قانون فعالیت‌های تجاری^۹ (آخرین اصلاحات در سال ۲۰۰۸)، قانون مدنی^{۱۰} (۲۰۰۰)، قانون مالیات و قانون زمین^{۱۱} (۲۰۰۴) است. سرمایه‌گذاری خارجی در بخش انرژی مشمول قانون منابع هیدروکربنی نیز می‌شود. کلیه پیمانکارانی که در ترکمنستان برای مدت حداقل ۱۸۳ روز در سال فعالیت می‌کنند، باید در اداره مالیات وزارت دارایی و اقتصاد (سرویس مالیات اصلی دولتی سابق) ثبت‌نام کنند. استانداردهای حسابداری ملی و گزارشگری مالی بین‌المللی برای سرمایه‌گذاران خارجی اعمال می‌شود.^{۱۲}

بخش چهارم: روند تحول در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

۴-۱- اعلام بی‌طرفی مثبت

اعلام بی‌طرفی مثبت^{۱۳} ترکمنستان را نه تنها نقطه عطف رویکرد سیاسی - دفاعی و امنیتی، بلکه نقطه آغاز تحول دیپلماسی اقتصادی این کشور باید دانست. ترکمنستان با انتخاب بی‌طرفی در سال ۱۹۹۵، اعلام کرد برنامه توسعه را در اولویت قرار داده است.

1- <https://www.cbt.tm/en/payment/payment.html>

2- International Financial Reporting Standards

3- Anti-Money Laundering

4- Terrorist Financing Convention

5- the Law on Foreign Investment

6- the Law on Investments

7- the Law on Joint Stock Societies

8- the Law on Enterprises

9- the Law on Business Activities

10- The Civil Code

11- the Land Code

12- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

۱۳- «بی‌طرفی مثبت» به معنای التزام کامل ترکمنستان به اصول اساسی حقوق بین‌الملل مانند عدم مداخله در امور داخلی سایر کشورها و رعایت تمامیت ارضی آنها است. بر اساس اصول بی‌طرفی ترکمنستان که سال ۱۹۹۵ در سازمان ملل متحد تأیید شد؛ این کشور متعهد شده است که ضمن وارد نشدن به اتحادیه‌های نظامی و جنگ‌ها، همکاری فعالانه‌ای را در عرصه بین‌الملل و در ارتباط با سایر کشورها از خود نشان دهد.

سند سیاست خارجی ترکمنستان یکبار برای دوره ۲۰۲۳-۲۰۱۷ و بار دیگر برای دوره ۲۰۲۸-۲۰۲۲ به‌روزرسانی و از سوی رئیس‌جمهوری این کشور تایید شده است. محورهای اصلی سند اخیر در چارچوب برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی ۲۰۲۲-۲۰۵۲ تهیه شده و کاملاً اقتصادی است. همکاری چندوجهی با سازمان ملل، حمایت از حل مشکلات زیست‌محیطی و آب، انتقال امن و پایدار انرژی، توسعه کريدورهای حمل‌ونقل از مسیر آسیای مرکزی، همکاری‌های اقتصادی و بشردوستانه با سازمان‌های بین‌المللی، همکاری‌های نزدیک دوجانبه و چندجانبه با همسایگان در مناطق دریای خزر، آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی، روسیه، چین، توسعه روابط با سایر مناطق آفریقا، اتحادیه اروپا، آمریکا، آمریکای لاتین از جمله تاکیدهای این سند هستند. به‌موجب این سند، ترکمنستان با ۱۵۱ کشور جهان روابط دیپلماتیک و با ۴۹ سازمان بین‌المللی و منطقه‌ای معتبر همکاری مؤثر و فعال دارد. این سند همچنین بر تداوم همکاری‌های ترکمنستان در چارچوب توافقنامه‌های «آسیای مرکزی-اتحادیه اروپا»، «آسیای مرکزی - روسیه»، «آسیای مرکزی-ایالات متحده»، «آسیای مرکزی - چین»، «آسیای مرکزی - هند»، «آسیای مرکزی - ژاپن» و «آسیای مرکزی - کره جنوبی»، تأکید دارد. ^۱ الگوی اصلاحات گام‌به‌گام برنامه «ده سال ثبات» را که در سال ۱۹۹۳ توسط رئیس‌جمهور وقت تصویب شد می‌توان یک الگوی ترکمنستانی ارزیابی کرد. اساس این برنامه اصلاحات اقتصادی ترکمنستان بود. مرحله اول این برنامه (سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۶) خصوصی‌سازی کوچک نامیده می‌شد. در مرحله دوم که از سال ۱۹۹۷ با عنوان «هزار روز برنامه» آغاز شد، هدف خصوصی‌سازی خدمات مصرف‌کننده از طریق کارآفرینی، تولید و جذب سرمایه خارجی دنبال شد. بدین ترتیب در سال ۲۰۰۱ حجم تولید ناخالص داخلی نسبت به سال ۱۹۹۱ چهار برابر شد. در ادامه برنامه خصوصی‌سازی، قانون «حمایت دولتی از شرکت‌های کوچک و متوسط» در ۱۵ اگوست ۲۰۰۹ به تصویب دولت رسید. ^۲

اولین برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان ^۳ برای سال‌های ۲۰۳۰-۲۰۱۱ به تصویب رسید. ذیل این برنامه یک برنامه دیگر با عنوان حمایت از کسب‌وکارهای کوچک برای سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۱ تدوین شد که هدف آن هم‌زمان با تشکیل اتحادیه صنعت گران و کارآفرینان، حمایت از کارآفرینی بود. دومین برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی در سال ۲۰۱۷ برای سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۱۸ به امضای رئیس‌جمهوری رسید. ^۴ یک سال بعد این برنامه با عنوان برنامه هفت‌ساله توسعه اقتصادی و اجتماعی دولت (۲۰۱۹ لغایت ۲۰۲۵) به‌روزرسانی شد. اما در سال ۲۰۲۲، این سند با عنوان «احیای دوره جدید یک دولت باثبات: برنامه ملی توسعه اجتماعی - اقتصادی ترکمنستان در سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۵۲» باز تدوین و به تصویب مجلس مصلحت خلق رسید. ^۵ اولویت‌های استراتژیک برنامه مزبور عبارت بودند از: ۱- توسعه صنعت نفت و گاز ۲- جذب سرمایه‌گذاران خارجی، ۳- اجرای برنامه توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ارتباطات، ۴- توسعه

1- <https://www.mfa.gov.tm/en/articles/3>

2- <http://www.ejpp.eu/index.php/ejpp/article/viewPDFInterstitial/321/348>

3- the National Program for the Socio-Economic Development of Turkmenistan

4- <http://www.ejpp.eu/index.php/ejpp/article/viewPDFInterstitial/321/348>

5- <https://www.atavatan-turkmenistan.com/halk-maslahaty-30-yylyk-maksatnama-kabul-edildi/>

بخش کشاورزی، ۵- اجرای برنامه اقتصاد دیجیتال و پیاده‌سازی دولت الکترونیک، ۶- اجرای برنامه توسعه صادرات به‌عنوان جایگزین واردات و ۷- توسعه و ارتقای بخش خصوصی کشور.^۱

۴-۲- درخواست عضویت در سازمان تجارت جهانی

نقطه واقعی آغاز تحول در سیاست و دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان را می‌توان درخواست این کشور برای عضویت در سازمان تجارت جهانی دانست. پس از الحاق سه کشور آسیای مرکزی به سازمان تجارت جهانی (قرقیزستان در سال ۱۹۹۸، تاجیکستان در سال ۲۰۱۳ و قزاقستان در سال ۲۰۱۵) ترکمنستان تلاش نمود با برقراری رابطه با سازمان تجارت جهانی، به عضویت در این سازمان درآید. به فرمان رئیس‌جمهور در سال ۲۰۱۳ کمیسیون دولتی برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی تشکیل شد و مطالعه قراردادها و قوانین سازمان تجارت جهانی، تجزیه و تحلیل تأثیر الحاق به سازمان تجارت جهانی بر بخش‌ها و حوزه‌های مختلف اقتصاد ملی و تهیه پیشنهاد و شرکت در انجمن‌های سازمان تجارت جهانی در دستور کار آن قرار گرفت. ریاست کمیسیون دولتی برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی بر عهده معاون رئیس هیئت وزیران است. بدین ترتیب تلاش برای افزایش رقابت‌پذیری صنایع و توسعه بازار بر اساس قوانین و مطابق با استانداردهای بین‌المللی آغاز شد.

در ۲۲ جولای ۲۰۲۰ درخواست ترکمنستان برای عضویت در سازمان تجارت جهانی بررسی و وضعیت ناظر به این کشور اعطا شد. در ۲۴ نوامبر ۲۰۲۱ ترکمنستان رسماً درخواست خود را برای عضویت کامل در سازمان تجارت جهانی ارائه داد. اولین مورد از مجموعه اقداماتی که برای تسهیل پیوستن ترکمنستان به سازمان تجارت جهانی در سال ۲۰۲۲ طراحی شده، ارائه آموزش مقدماتی از سوی مرکز تجارت بین‌المللی است که بر چارچوب قانونی سازمان تجارت جهانی و مذاکرات الحاق تمرکز دارد. در آوریل ۲۰۲۲ مرکز تجارت بین‌المللی یک دوره آموزشی برخط برای نزدیک به ۲۰ نماینده کمیسیون دولتی ترکمنستان و بخش عمومی در مورد چارچوب قانونی سازمان تجارت جهانی و مذاکرات الحاق ترتیب داد تا برای پیوستن به این سازمان آماده شوند. این دوره تحت عنوان «آماده‌سازی برای تجارت» آسیای مرکزی توسط مرکز تجارت بین‌المللی با بودجه اتحادیه اروپا برگزار شد. شرکت‌کنندگان در مورد نقش سازمان تجارت جهانی در تعیین قوانین تجارت بین‌المللی و چگونگی تأمین الزامات بالقوه در آغاز مذاکرات آگاهی یافتند. شرکت‌کنندگان، در کنار تهیه اسناد مرتبط، اطلاعاتی نیز در مورد موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی از جمله اصول عدم تبعیض، موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات و کشاورزی و تسهیل تجارت، اقدامات ضد دامپینگ، اقدامات سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت، موانع فنی تجارت، جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری و مواردی از این دست دریافت کردند. نکته حائز اهمیت این است که در این مسیر ترکمنستان برنامه ملی توسعه

1- <http://irtkcc.com/%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D9%87%D9%81%D8%AA-%D8%B3%D8%A7%D9%84%D9%87-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%DB%8C-%D9%88-%D8%A7%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9%DB%8C-2025-2019-%D8%AF%D9%88/>

اجتماعی و اقتصادی خود را با روند پیوستن به سازمان تجارت جهانی تطبیق داده است.^۱ عشق‌آباد از خدمات سایر نهادهای بین‌المللی چون صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و بانک توسعه آسیایی برای پیشبرد الحاق به سازمان تجارت جهانی استفاده می‌کند. بر اساس توافق با گروه بانک جهانی، این نهاد نیز در راستای انتقال دانش، تجربه بین‌المللی به عشق‌آباد حمایت‌های مشاوره‌ای غیرمالی ارائه می‌کند. بخش مهم این توافق، خدمات مشاوره‌ای درباره تحقق اولویت‌های استراتژیک ترکمنستان است.^۲ صندوق بین‌المللی پول یکی دیگر از نهادهای بین‌المللی است که ترکمنستان در حال تطبیق برنامه‌ها با مقررات آن است. مطابق ماده چهار صندوق بین‌المللی پول با جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل داده‌های اقتصاد ترکمنستان، به این کشور پشتیبانی اطلاعاتی ارائه می‌دهد. بانک توسعه آسیایی^۳ همچنین یکی از مهم‌ترین همکاران ترکمنستان در مسیر الحاق به سازمان تجارت جهانی است.

بخش پنجم: استراتژی جدید دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

مهم‌ترین ابعاد دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان، تبدیل این کشور به منبعی کلیدی در تأمین انرژی جهان و یکی از ایستگاه‌های مهم کریدورهای در حال شکل‌گیری در منطقه و جهان است. جذب سرمایه خارجی، ارتقای جایگاه در تجارت جهانی نیز در ذیل اهداف یاد شده قرار می‌گیرند. بر این اساس، ترکمنستان با تمام کشورهای همسایه روابط اقتصادی با ثباتی برقرار کرده است.

۵-۱- استراتژی تبدیل به یکی از منابع کلیدی انرژی

استراتژی تبدیل شدن ترکمنستان به قطب معتبر و مهم تأمین انرژی مقارن با آغاز ریاست‌جمهوری قربانقلی بردی محمداف بود. از این زمان سیاست متنوع‌سازی مسیرهای صادرات انرژی ترکمنستان آغاز شد. از جمله تلاش‌های صورت‌گرفته در این مقطع می‌توان به موارد متعاقب اشاره کرد؛ احداث خط لوله انتقال گاز ترکمنستان به چین، امضای موافقت‌نامه تاپی (خط لوله انتقال گاز ترکمنستان - افغانستان - پاکستان - هند)، احداث خط لوله دوم صادرات گاز ترکمنستان به ایران، دیپلماسی برای مشارکت در پروژه ناباکو و دیپلماسی برای مشارکت در پروژه ترانس خزر و مدون ساختن برنامه‌های متنوع برای توسعه صنعت تولید نفت و گاز.

بر اساس برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان، اجرای پروژه‌های بزرگ در زمینه تولید کالاهای رقابتی حوزه نفت و گاز در بازارهای جهانی یکی از وظایف استراتژیک دولت است. پیرو این برنامه ترکمنستان همکاری‌ها در حوزه انرژی را در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی گسترش می‌دهد. به همین دلیل ترکمنستان

1- <http://irtkcc.com/%d8%a8%d8%b1%d8%b3%db%8c-%d8%a2%d8%ae%d8%b1%db%8c%d9%86-%d9%88%d8%b6%d8%b9%db%8c%d8%aa-%d8%a7%d9%84%d8%ad%d8%a7%d9%82-%d8%aa%d8%b1%da%a9%ed9%85%d9%86%d8%b3%d8%aa%d8%a7%d9%86-%d8%a8%d9%87-%d8%b3/>

2- <https://www.worldbank.org/en/country/turkmenistan/overview#2>

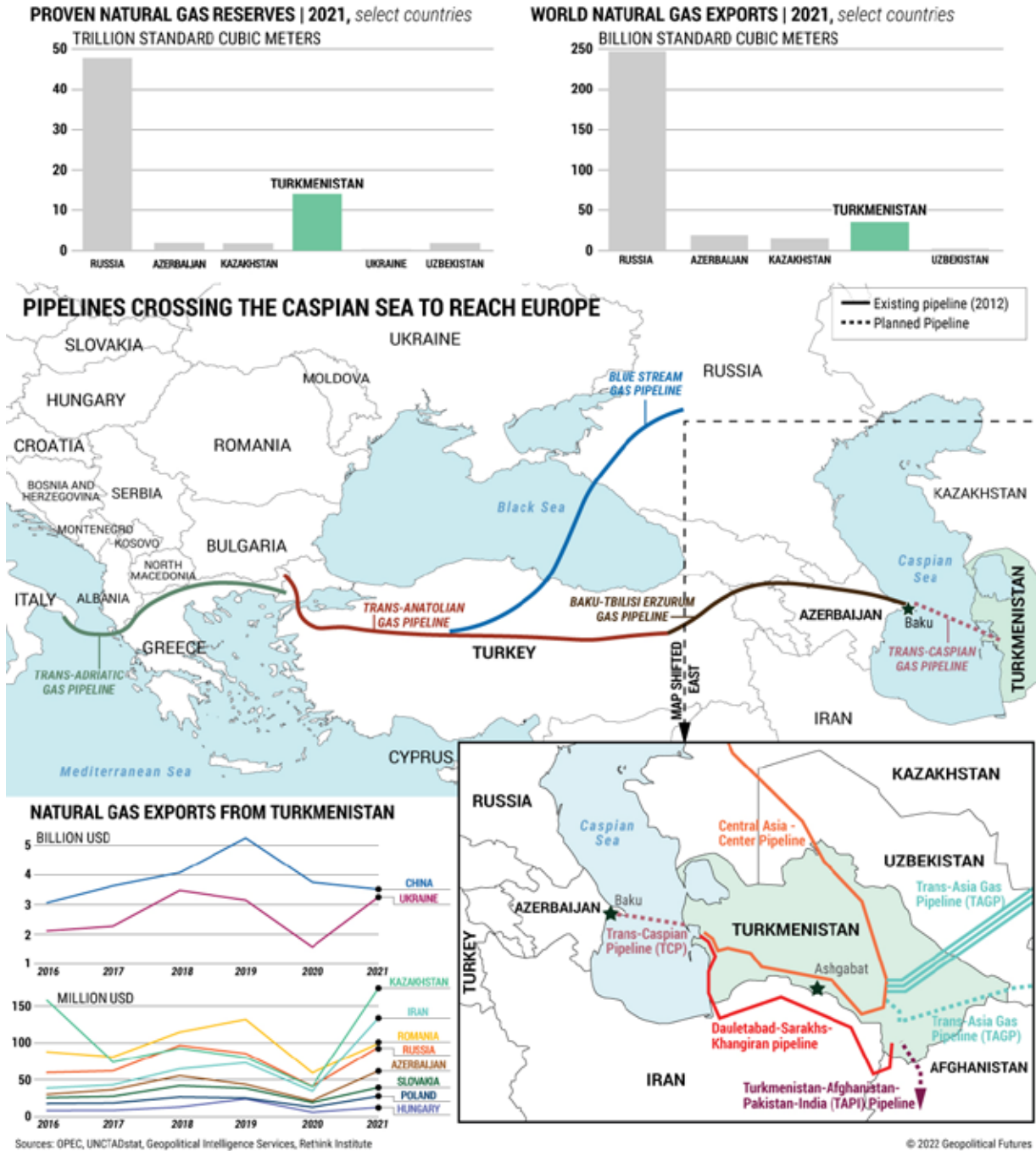
3- The Asian Development Bank (ADB)

تلاش گسترده‌ای را برای استخراج و اکتشاف نفت و گاز در تمامی سرزمین خود به‌ویژه دریای خزر و جذب سرمایه خارجی برای این هدف آغاز کرده است. مطابق قانون هیدروکربنی، اختیار دولت برای انعقاد قرارداد در نوع اکتشاف، تولید و صدور افزایش یافته است. قراردادها از طریق مناقصه‌های باز یا محدود منعقد می‌شوند و دولت در هر مرحله‌ای برای خود حق فسخ قرارداد قایل است. بر اساس بخش ۱۶ قانون، قراردادها در حوزه اکتشاف ۶ ساله است که امکان تمدید ۲ ساله دارند. قراردادهای تولیدی نیز برای دوره‌های ۲۰ تا ۲۵ ساله منعقد می‌شوند و امکان تمدید ۵ ساله دارند. در قرارداد با طرف‌های خارجی، اکثریت سهام در اختیار دولت خواهد بود.

شکل ۱: نقشه خطوط لوله موجود و برنامه ریزی شده ترکی شده ترکمنستان از طریق جمهوری آذربایجان و ترکیه

Turkmenistan Is Diversifying Its Gas Market via Azerbaijan & Turkey

تصویر حاوی اطلاعات زیر است:^۱

- ۱- حجم ذخایر گاز طبیعی (مقیاس تریلیون مترمربع، سال ۲۰۲۱)
 - ۲- جایگاه ترکمنستان بین صادرکنندگان گاز از آسیای مرکزی (مقیاس میلیارد مترمکعب، سال ۲۰۲۱)
 - ۳- موقعیت ترکمنستان در خط لوله ترانس خزر برای دستیابی به بازار اروپا
 - ۴- حجم گاز صادراتی ترکمنستان به کشورهای مختلف (چین، اوکراین، قزاقستان، ایران، رومانی، روسیه، جمهوری آذربایجان، اسلونی، لهستان و مجارستان)
 - ۵- خط لوله‌های موجود و خط لوله‌های احتمالی برای انتقال گاز ترکمنستان
- علاوه بر صادرات نفت و گاز، ترکمنستان صنعت برق را نیز به‌عنوان یک صنعت زیربنایی توسعه در نظر دارد. ترکمنستان چهل و دومین صادرکننده برق در دنیا محسوب می‌شود. ترکمنستان در زمان استقلال ۴ نیروگاه برق داشت، اما در دهه‌های گذشته ۱۰ نیروگاه جدید برق در این کشور ساخته شده است. بر اساس آخرین برآوردها صادرات برق ترکمنستان از ۱,۰۶ میلیارد کیلووات‌ساعت در سال ۲۰۰۲ به ۳,۲ میلیارد کیلووات‌ساعت در سال ۲۰۲۱ افزایش یافته است که با نرخ رشد متوسط سالانه ۶,۵۴ درصد ارزیابی می‌شود.^۲ برق ترکمنستان علاوه بر افغانستان به ایران، ازبکستان و قرقیزستان صادر می‌شود. عشق‌آباد به‌موازات خط لوله گازی تاپی، به احداث خط برق ترکمنستان - افغانستان - پاکستان TAP، نیز توجه ویژه‌ای دارد.

۵-۲- استراتژی تبدیل به نقطه اتصال کریدورهای مهم منطقه‌ای

بخش حمل‌ونقل یکی از برنامه‌های اولویت‌دار ترکمنستان است. عشق‌آباد از طریق گفتگوهای دوجانبه و چندجانبه بین‌المللی و منطقه‌ای برنامه توسعه حمل‌ونقل و ترانزیت را دنبال می‌کند. مطابق برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان، مدرنیزه نمودن و تنوع سیستم حمل‌ونقل چندوجهی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی با استفاده از زیرساخت‌های جاده‌ای، ریلی، هوایی با احداث فرودگاه‌های بین‌المللی و بنادر دریایی و توسعه کریدورهای بین‌المللی مانند کریدور لاجورد، کریدور شرق - غرب، تراسیکا (شامل سیستم حمل‌ونقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی) و ارتباط بین دریای سیاه و دریای خزر به‌عنوان یکی از اهداف مهم و اولویت‌دار این کشور است.^۳

بهره‌برداری از بندر بین‌المللی ترکمن‌باشی در سواحل خزر، ساخت خط راه‌آهن قزاقستان - ترکمنستان - ایران، ساخت خط‌آهن آتامراد - امام‌نظر (ترکمنستان) - آکینه - آندخوی (افغانستان)، پیگیری راه‌آهن بین‌المللی آسیا، احداث پل‌های ریلی و دریایی بر روی لوله آمودریا، احداث فرودگاه‌های بین‌المللی در

1- <https://geopoliticalfutures.com/turkmenistan-targets-the-european-gas-market/>

2- <https://knoema.com/atlas/Turkmenistan/topics/Energy/Electricity/Electricity-exports#:~:text=Turkmenistan%20%2D%20Total%20electricity%20exports&text=In%202021%2C%20electricity%20exports%20for,average%20annual%20rate%20of%206.54%25.>

3- <http://irtkec.com/%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D9%87%D9%81%D8%AA-%D8%B3%D8%A7%D9%84%D9%87-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%DB%8C-%D9%88-%D8%A7%D8-AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9%DB%8C-2025-2019-%D8%AF%D9%88/>

عشق‌آباد، ترکمن‌باشی، ترکمن‌آباد و مرو ذیل هدف استراتژیک ارتقای جایگاه ترکمنستان در کریدورهای منطقه‌ای و بین‌المللی است.

به گفته سردار بردی محمداف در افتتاحیه کنفرانس بین‌المللی «کریدورهای حمل‌ونقل و ترانزیتی بین‌المللی: اتصال و توسعه»؛ ترکمنستان با ادغام مداوم در بخش حمل‌ونقل بین‌المللی، قصد دارد زیرساخت‌های کریدورهای اصلی حمل‌ونقل و ترانزیتی را که بزرگراه‌ها و گره‌های مهم را در جهت شرق - غرب و شمال - جنوب به هم متصل می‌کند، گسترش دهد. به گفته محمداف عشق‌آباد برنامه ارتقای جایگاه در کریدورهای حمل‌ونقل منطقه‌ای و بین‌المللی را با سیاست درهای باز دنبال می‌کند. ترکمنستان یکی از اعضای توافقنامه حمل‌ونقل بین‌المللی چندوجهی است که آسیای مرکزی و خلیج‌فارس را به هم متصل می‌کند. توافقنامه ۲۰۱۱ یا کریدور ترانزیتی بین‌المللی شمال - جنوب (INSTC)، یک توافقنامه ۱۳ کشوری برای ساخت کریدور حمل‌ونقل از بمبئی به سن‌پترزبورگ از طریق منطقه خزر است. ترکمنستان همچنین با شرکای منطقه‌ای برای ایجاد راه‌آهن ترکمنستان - افغانستان - تاجیکستان و کریدور حمل‌ونقل افغانستان - ترکمنستان - آذربایجان - گرجستان - ترکیه همکاری می‌کند. جاه‌طلبی‌های ارتباطی منطقه‌ای ترکمنستان با جاده ابریشم چین مطابقت دارد.^۲

بندر ترکمن‌باشی یکی از زیرساخت‌های ترکمنستان در کریدورهای شرق به غرب است. این بندر مجهز به پایانه‌های اختصاصی: ۱. پایانه عمومی حمل‌ونقل؛ ۲. پایانه فله؛ ۳. پایانه کانتینری (مخصوص کشتی‌های رو - رو جهت بارگیری کامیون‌ها و واگن‌ها) و ۴. پایانه پلی‌پروپیلن است. قابلیت حمایت لجستیکی، رفع نقص فنی و پشتیبانی حمل‌ونقل دریایی یکی از ویژگی‌های این بندر است. راه‌اندازی بندر ترکمن‌باشی در سواحل خزر، به ارتقای سطح کیفی همکاری‌های اقتصادی و تجاری ترکمنستان با آسیا و اروپا کمک کرده و فرصت‌های جدیدی را برای تنوع‌بخشی حمل‌ونقلی منطقه فراهم آورده است.^۳

ترکمنستان تلاش دارد بندر ترکمن‌باشی در کریدور بین‌المللی حمل‌ونقل شمال - جنوب (INSTC) هم به یک ایستگاه محوری تبدیل شود. این کریدور شامل روسیه، آسیای مرکزی، ایران، آذربایجان، هند و اروپا می‌شود که کشورهای قرار گرفته در مسیر را از طریق مواصلات دریایی، ریلی و جاده‌ای به یکدیگر پیوند می‌دهد. بندر ترکمن‌باشی در کریدور ترانزیت بین‌المللی لاجورد نیز نقش ایستگاه محوری ایفا می‌کند. کریدور لاجورد نیز به‌عنوان پیوند اقتصادی آسیا و اروپا از سال ۲۰۱۲ مطرح و در سال ۲۰۱۸ افتتاح شد. زیرساخت‌های ارتباطی این کریدور نیز شامل مسیرهای دریایی، جاده‌ای و ریلی است. کریدور لاجورد از تورغندی، در استان هرات غربی افغانستان آغاز و به بندر ترکمن‌باشی ترکمنستان متصل می‌شود، از دریای خزر عبور کرده و از طریق باکو در جمهوری آذربایجان به بنادر پوتی و باتومی گرجستان متصل و تا به

1- <https://www.farsnews.ir/news/14010427000190>

2- <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/china-turkmenistan-bilateral-relations>

3- <http://irtkcc.com/>

شهرهای قارص و استانبول ترکیه و سایر مقاصد اروپایی ادامه می‌یابد.

۵-۳- جذب سرمایه خارجی

ترکمنستان از ابتدای استقلال همواره تمایل خود را برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر اعلام می‌کند، اما کنترل شدید دولت بر اقتصاد، ناتوانی دولت در انجام تعهدات مالی خود، عدم شفافیت، و رژیم محدود ویزا، فضای دشواری برای سرمایه‌گذاری خارجی ایجاد کرده است. از نگاه ناظران اگرچه ترکمنستان به طور منظم قوانین خود را برای مطابقت با استانداردهای بین‌المللی اصلاح می‌کند، این کشور اغلب در اجرای یا اجرای مداوم قوانین مرتبط با سرمایه‌گذاری کوتاهی می‌کند. بر اساس این نگاه سرمایه‌گذاران خارجی حاضر در ترکمنستان صرفاً از طریق روابط شخصی خود با رهبران ارشد موفق به کسب امتیاز شده‌اند. ترکمنستان در اعلام سیاست‌های خود برای جذب سرمایه خارجی مدعی است که شرکت‌های خارجی با قراردادهای دولتی تأیید شده و مایل به فعالیت در ترکمنستان به‌طور کلی از حمایت‌های دولتی برخوردار می‌شوند و هنگام ثبت فعالیت خود با مشکل یا تأخیر قابل توجهی مواجه نمی‌شوند. بر اساس قوانین، کلیه نهادهای داخلی و خارجی فعال در ترکمنستان ملزم به ثبت‌نام در اداره ثبت زیر نظر وزارت دارایی و اقتصاد هستند. با این حال، قبل از اعطای مجوز فعالیت، کمیسیون بین‌وزارتی که شامل وزارت امور خارجه، آژانس حفاظت از خطرات اقتصادی، سازمان‌های مجری قانون و وزارتخانه‌های خاص صنعت است، باید آن را تأیید کنند.^۱

تدوین و اجرای سیاست‌های عمومی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، هماهنگی سرمایه‌گذاری و کمک به سرمایه‌گذاران خارجی توسط کابینه وزیران ترکمنستان انجام می‌شود. آمارهای ارائه شده درباره سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکمنستان نشان می‌دهد:^۲

جدول ۷: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکمنستان

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکمنستان ۲۰۱۸-۲۰۲۱		
سال	مقدار بر اساس مقیاس میلیارد دلار	درصد تغییر نسبت به سال قبل
۲۰۲۱	۱,۴۵	+۲۴,۲
۲۰۲۰	۱,۱۷	-۴۵,۰۸
۲۰۱۹	۲,۱۳	+۶,۶۲
۲۰۱۸	۲	-۴,۲۵

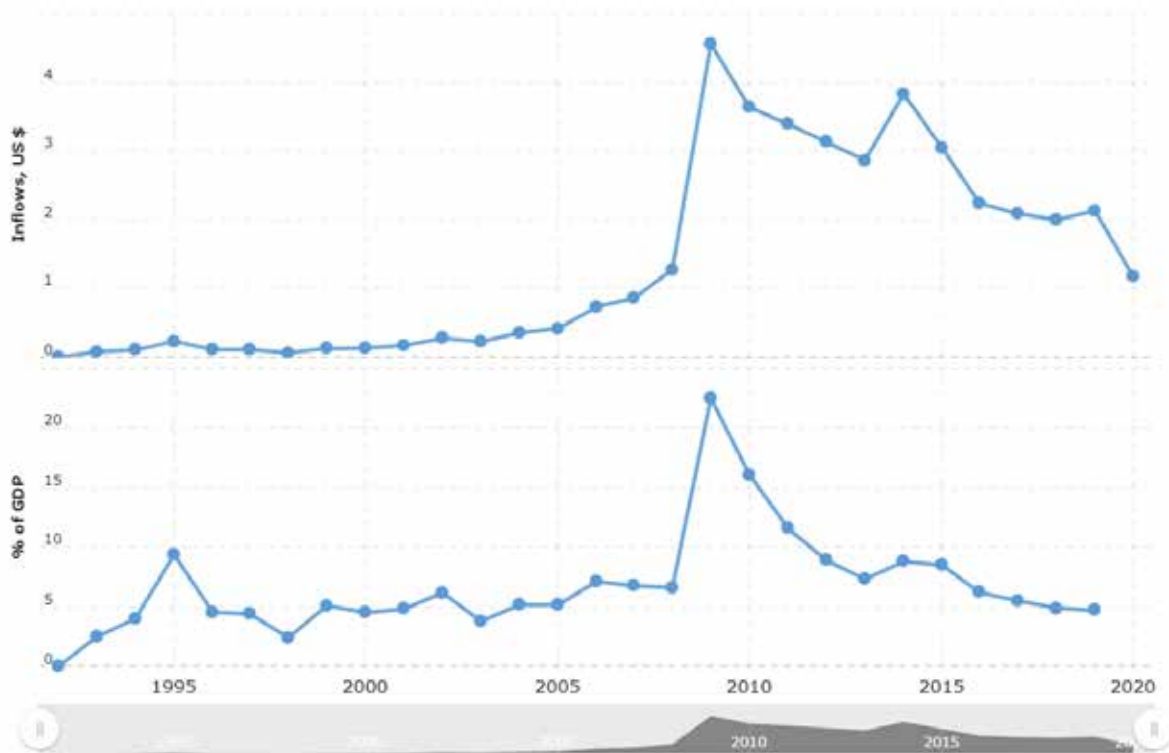
منبع: <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/foreign-direct-investment>

1- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

2- <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/foreign-direct-investment>

نمودار زیر وضعیت جذب سرمایه خارجی را به دلار و نسبت به تولید ناخالص داخلی نمایش می‌دهد:^۱

نمودار ۶: وضعیت جذب سرمایه خارجی در ترکمنستان (۱۹۹۱-۲۰۲۰)

بر اساس ماده ۳ قانون سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاری‌های خارجی می‌تواند به اشکال زیر انجام شود:^۲

- ۱- از راه مشارکت (سهامی) در شرکت‌ها با همکاری شخصیت‌های حقیقی و حقوقی ترکمنستان؛
- ۲- از راه تأسیس شرکت کاملاً متعلق به سرمایه‌گذار خارجی، یا شعب اشخاص حقوقی خارجی و یا (دستیابی به) مالکیت شرکت‌های در حال فعال.
- ۳- دستیابی به اموال (دارائی) منقول و غیرمنقول باستثنای مواردی که توسط قانونگذار محدود شده است؛
- ۴- ارائه وام‌ها و کمک‌های مالی خارجی؛
- ۵- دستیابی به حقوق دارائی (مالی) و غیر مالی تعیین شده توسط قانونگذار؛

به موجب ماده ۴ این قانون، هماهنگی درباره فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی و حمایت از آنها در خاک ترکمنستان توسط کابینه و ارگان‌های دولتی انجام می‌شود. در ماده ۵ نیز به کابینه وزیران اختیار تصمیم‌گیری در موارد متعاقب داده شده است. ۱- تهیه و اجرای سیاست‌های سرمایه‌گذاری در سطح بین‌المللی؛ ۲- تهیه برنامه‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی و اجرای آنها؛ ۳- تعیین پروژه‌ها، بخش‌ها (زمینه‌ها)

1- <https://www.macrotrends.net/countries/TKM/turkmenistan/foreign-direct-investment>

2- <http://irtkcc.com/%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%D8%B3%D8%B1%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%87-%DA%AF%D8%B0%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%D9%85%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/>

و مناطق دارای اولویت برای جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و تصمیم‌گیری در مورد اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری با اولویت؛ ۴- نظارت بر تهیه و امضای موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری خارجی؛ ۵- هرگونه فعالیت مفید برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی.

ترکمنستان در سال ۲۰۰۴ قرارداد چارچوب تجارت و سرمایه‌گذاری (TIFA) را با ایالات متحده، قزاقستان، تاجیکستان، قرقیزستان و ازبکستان امضا کرد. در ژوئیه ۲۰۱۷ نیز یک توافقنامه بین‌دولتی مدل ۱ (IGA) با ایالات متحده به منظور بهبود انطباق مالیاتی بین‌المللی و اجرای مفاد FATCA امضا کرد. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۱۹ حدود ۴٫۷۱ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را تشکیل می‌داد. ارزش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۰ حدود ۱٫۱۷ میلیارد دلار برآورد شده است. ترکمنستان در رژیم حقوقی جذب سرمایه خارجی تسهیلات و معافیت‌های متنوعی برای سرمایه‌گذاران خارجی قائل شده است که از این موارد می‌توان به معافیت از پرداخت عوارض کنسولی و ثبت؛ معافیت از پرداخت عوارض بورسی برای ثبت قراردادهای، معافیت از پرداخت عوارض دولتی برای صدور مجوز و تنظیم مجدد آن اشاره کرد. برخی ناظران براین باورند که شفافیت لازم برای تشویق سرمایه‌گذاران به حضور در پروژه‌های محلی وجود ندارد. ترکمنستان عضو کنوانسیون ۱۹۹۵ در مورد حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری بین دولت‌ها و اتباع سایر کشورها (ICSID) است، اما عضو کنوانسیون ۱۹۵۸ شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی (کنوانسیون نیویورک) نیست.^۴

۴-۵- ارتقای جایگاه در تجارت جهانی

نام ترکمنستان در بسیاری از کربدورها و خطوط انتقال انرژی از آسیای مرکزی به شرق و غرب وجود دارد. با این حال ارزیابی سیاست‌های اقتصادی نشان می‌دهد این کشور به دنبال توسعه همزمان سایر بخش‌های اقتصادی به‌ویژه بخش کشاورزی است. بخش دیگر راهبرد دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان، برقراری روابط تجاری با کشورهای اقتصادی بزرگ، چندجانبه‌گرایی و همکاری‌های با سازمان‌های بین‌المللی است. این راهبرد با هدف تأمین مالی و فنی پروژه‌های در دست اقدام و گسترش بازار تدوین شده است. بنا به اعلام بانک مرکزی، در سال گذشته میلادی بانک دولتی امور اقتصاد خارجی در همکاری با سازمان‌های مالی و بین‌المللی و به منظور حمایت از بخش خصوصی این کشور، اقدام به انعقاد قرارداد اخذ وام از شرکت "Deer Credit Inc" آمریکا، صندوق اوپک و برخی از نهادهای مالی و بین‌المللی دیگر نمود.^۵ ترکمنستان از زمان استقلال خود در سال ۱۹۹۱ تأمین مالی از مؤسسات مالی بین‌المللی (IFIs) را پذیرفته است.

1- <https://www.state.gov/u-s-relations-with-turkmenistan/>

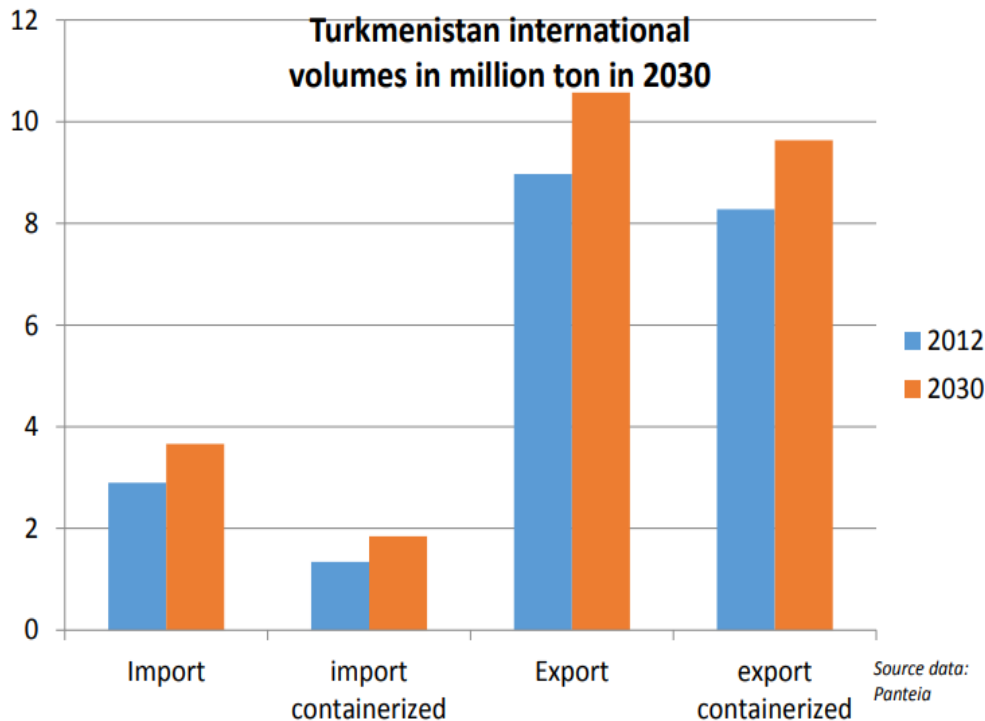
2- https://www.theglobaleconomy.com/Turkmenistan/Foreign_Direct_Investment/

3- <http://irtkcc.com/%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%D8%B3%D8%B1%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%87-%DA%AF%D8%B0%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%D9%85%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/>

4- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

5- <https://economic.mfa.ir/portal/newsview/636895>

نمودار ۷: سناریوی های احتمالی رشد جایگاه تجاری ترکمنستان از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۳۰

نمودار بالا سناریوی های احتمالی رشد جایگاه تجاری ترکمنستان از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۳۰ را در مقیاس میلیون تن بیان می‌کند. در هر چهار شاخص واردات، واردات کالاهای کانتینری، صادرات و صادرات کانتینری، چشم‌انداز مثبت است؛ اما درصد رشد چشمگیر نیست. هرچند صادرات ترکمنستان بیشتر شامل انرژی است، اما در حوزه محصولات کشاورزی، نساجی و برخی تولیدات صنعتی نیز رشد پایداری دارد.^۲ ترکمنستان از نظر حجم تولید پنبه خام جزو ۱۰ کشور برتر قرار دارد. می‌توان سرمایه‌گذاری برای ایجاد و گسترش شرکت‌های خصوصی در حوزه کشاورزی و همکاری با کشورهای صنعتی در حوزه مدرن‌سازی و استانداردسازی محصولات کشاورزی را هم در راستای استراتژی ارتقا جایگاه این کشور در امنیت غذایی جهان ارزیابی نمود.

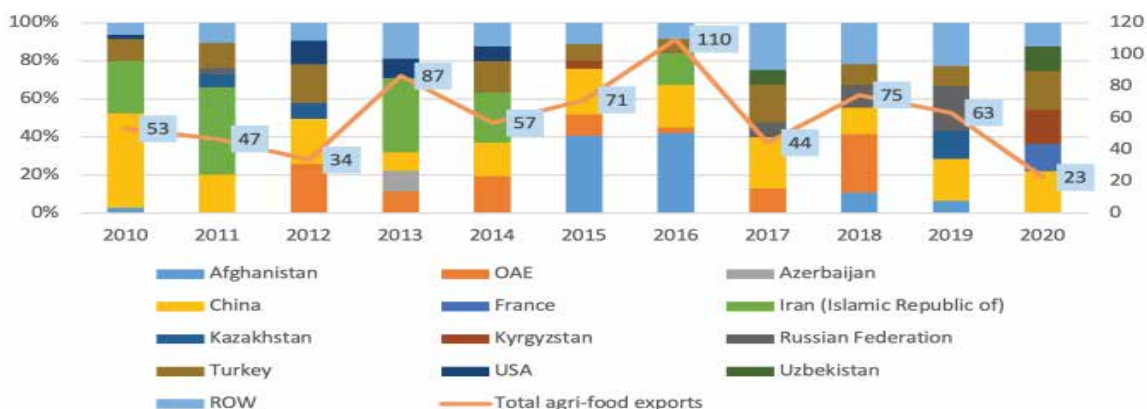
صنعت نساجی با سرعت زیادی در حال رشد است و به طور فزاینده‌ای سرمایه‌گذاران خارجی را جذب می‌کند. شرکای تجاری اصلی ترکمنستان در بخش نساجی شامل گرجستان، ترکیه، ایران، امارات متحده عربی، فدراسیون روسیه، چین، ارمنستان، آذربایجان، بلاروس، اوکراین و قزاقستان است. کالاهای تولیدی این کشور در حال حاضر به کشورهای مشترک‌المنافع، اروپا، آسیا و همچنین کشورهای دیگر در سراسر جهان صادر می‌شود. اما منسوجات به کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا، کانادا، روسیه، اوکراین، بریتانیا،

1- <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/22872Menno%20Menist%20Corridors%20Presentation.pdf>

2- <https://turkmenportal.com/blog/46606/ekonomika-turkmenistana-za-2021-god-prodemonstrirovala-znachitelnyi-rost-eksporta-i-snizhenie-importa>

آلمان، چین، ترکیه و ایتالیا نیز صادر می‌گردد. برآوردها نشان می‌دهد صادرات محصولات کشاورزی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ به نسبت ۲۰۲۰، حدود دوبرابر شده است.^۲ نمودار زیر برآوردی از مقاصد صادرات کشاورزی را نمایش می‌دهد.

نمودار ۸: مقاصد صادرات کشاورزی ترکمنستان از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰

بر اساس آمارهای ارائه شده، ترکیه مهمترین مقصد صادرات مواد معدنی و تولیدات کشاورزی ترکمنستان است. ازبکستان و چین در مقام‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۸: کشورهای مقصد صادرات ترکمنستان

مهمترین مقاصد محصولات صادر شده از ترکمنستان در سال ۲۰۲۰	
کشور	درصد از ۸۹,۹ درصد کل صادرات
ترکیه	۲۳,۱
ازبکستان	۲۲,۳
چین	۱۶,۵
گرجستان	۶,۴
روسیه	۴,۶
برزیل	۳,۳
قبرس	۳
اوکراین	۲,۹
ایتالیا	۲,۳۲
جمهوری آذربایجان	۲,۳
مراکش	۱,۶
یونان	۱,۵

منبع: <https://www.worldstopexports.com/turkmenistans-top-exports-10/>

1- <https://kohantextilejournal.com/top-textile-companies-in-turkmenistan/>

2- <https://turkmenportal.com/blog/46606/ekonomika-turkmenistana-za-2021-god-prodemonstrirovala-znachitelnyi-rost-eksporta-i-snizhenie-importa>

بدین ترتیب قاره آسیا نیز بیشترین حجم واردات از ترکمنستان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۹: قاره‌های مقصد صادرات ترکمنستان

مقصد صادرات ترکمنستان از منظر قاره‌ای در سال ۲۰۲۰	
قاره	درصد از کل صادرات
آسیا	۷۵,۶
اروپا	۱۸,۱
آمریکای لاتین به استثنای مکزیک	۳,۴
آفریقا	۲,۱
آمریکای شمالی	۰,۸۳
اقیانوسیه	۰,۰۰۱

منبع: <https://www.worldstopexports.com/turkmenistans-top-10-exports/>

در سال ۲۰۰۷، ترکمنستان منطقه توریستی آوازه در استان بلخان و در ساحل شرقی دریای خزر را برای ترویج گردشگری و توسعه سواحل دریای خزر ایجاد کرد. این کشور به کسانی که مایل به سرمایه‌گذاری در ساخت هتل‌ها و امکانات تفریحی هستند، مشوق‌های مالیاتی اعطا می‌کند. با این حال، رژیم ویزا این کشور سفت‌وسخت است و افزایش گردشگری خارجی را در کوتاه‌مدت غیرممکن می‌کند. علاوه بر این، از آگوست ۲۰۱۷، از گردشگران خارجی و خارجی‌ان مقیم (در صورت مسافرت در داخل)، روزانه ۲ دلار هزینه دریافت می‌کند. در حالی که توسعه گردشگری همیشه در دستور کار دولت است، اطلاعات مربوط به این برنامه‌ها به صورت عمومی در دسترس نیست.^۱

۵-۵- اجرای برنامه اقتصاد دیجیتال و پیاده‌سازی دولت الکترونیک

به تبع اصلاحات اقتصادی داخلی، در دهه اخیر تمرکز برنامه دولت ترکمنستان بر توسعه بازار با اولویت ژئوپلیتیک مشترک، اصلاح، نوسازی و بین‌المللی‌سازی بوده است. یکی از اولویت‌های برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز توجه به اقتصاد دیجیتالی، ضرورت مدرنیزاسیون و تشکیل سیستم یکپارچه تحرکات صادرات، برنامه‌ریزی آموزشی و رشد تولید علمی و نوآورانه است. بر اساس تصمیم دولت، از سال ۲۰۱۹ به شرکت‌های کوچک و متوسط که در حوزه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری فعالیت دارند، وام ۵ ساله اعطا می‌شود. با این حال دسترسی به اینترنت کاملاً در کنترل دولت است.

1- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

جدول ۱۰: شاخص‌های دسترسی به اینترنت و موانع پیاده‌سازی دولت الکترونیک

تاریخ	مقیاس	پیشین	اخیر	کسب‌وکار
مارس ۲۰۱۷	KBps	۲۶۲۴	۳۶۲۵	سرعت اینترنت
دسامبر ۲۰۲۲	امتیاز	۱۹	۱۹	شاخص فساد مالی
دسامبر ۲۰۲۲		۱۶۹	۱۶۷	رتبه فساد مالی

منبع: [https:// tradingeconomics.com/turkmenistan/indicators](https://tradingeconomics.com/turkmenistan/indicators)

بخش ششم: بازیگران اولویت‌دار در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

ترکمنستان به دلیل منابع طبیعی و موقعیت ژئوپلیتیکی جذابیت زیادی برای قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای دارد. روسیه، چین و ترکیه رقابت گسترده‌ای برای قراردادهای اقتصادی با این کشور دارند. اما بازیگرانی که در اولویت دیپلماسی اقتصادی قرار دارند را می‌توان به نسبت اولویت‌های استراتژی اقتصادی و حجم روابط ترکمنستان با این کشورها شناسایی نمود.

۱-۶- چین

عشق‌آباد تلاش دارد روابط خود با چین را به یک مشارکت استراتژیک ارتقا دهد. ترکمنستان از دو حیث انرژی و قرارگرفتن در مسیرهای مواصلاتی منطقه در طرح کمربند جاده اهمیت دارد.

۱-۱-۶- حوزه انرژی

مهم‌ترین بعد روابط عشق‌آباد و پکن، صادرات گاز ترکمنستان به چین است. شرکت ملی نفت چین (CNPC) از سال ۲۰۰۲ فعالیت خود در ترکمنستان را از میدان Gumdak در شرق این کشور آغاز کرد. در سال ۲۰۰۵ یک قرارداد مشارکتی با وزارت نفت و گاز به امضاء رساند. در ۱۷ جولای ۲۰۰۷ در حضور رئیس‌جمهور ترکمنستان و رئیس‌جمهوری خلق چین، شرکت دولتی ترکمن گاز و شرکت CNPC موافقت‌نامه مشارکت در تولید میدان بختیارلیک را امضا کردند که در حال حاضر ۲۹ میدان گازی در آن مورد بهره‌برداری صنعتی قرار گرفته و از ۱۳۷ حلقه چاه آن گاز استخراج می‌شود.^۱

در سال ۲۰۰۹، ترکمنستان برای توسعه گالکینیش، وام ۴ میلیارد دلاری از بانک توسعه چین (CDB) دریافت کرد. در ۱۴ دسامبر ۲۰۰۹، خط لوله گاز ترکمنستان - چین به نام "پروژه قرن بیست و یکم" به بهره‌برداری رسید. در سال ۲۰۱۱، دومین وام ترکمنستان از بانک توسعه چین برای توسعه گالکینیش به ۴٫۱ میلیارد دلار افزایش یافت.^۲ در نوامبر ۲۰۱۱ توافقنامه‌ای بین ترکمنستان و چین امضاء شد که حجم سالانه صادرات گاز طبیعی ترکمنستان چین را به ۶۵ میلیارد مترمکعب افزایش داد. با این حال همچنان برآوردها از حجم حدود ۳۵ میلیارد مترمکعب حکایت دارند. ترکمنستان در سال ۲۰۱۴ به چهار جمهوری دیگر آسیای مرکزی

1- <https://economic.mfa.ir/portal/newsview/667347>

2- <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/turkmenistan>

که دارای مشارکت راهبردی با چین هستند پیوست. این کشور، یکی از مهم‌ترین ایستگاه‌های ابتکار یک کمربند و یک جاده چین محسوب می‌شود. ترکمنستان پس از استرالیا، دومین تأمین‌کننده گاز چین محسوب می‌شود.^۱ بر اساس آمار بخش اعظم روابط اقتصادی ترکمنستان و چین در حوزه انتقال انرژی است. آمارهای سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد از میزان ۵,۳۲ میلیارد دلار صادرات ترکمنستان به چین، حدود ۵,۲۵ میلیارد دلار مربوط به حوزه انرژی بوده است.^۲ بر اساس داده‌های گمرک چین، در ۱۱ ماه اول سال ۲۰۲۲، ارزش واردات گاز چین از ترکمنستان به ۹,۳ میلیارد دلار رسید. این در حالی است که ارزش کل صادرات گازی ترکمنستان به چین در کل سال ۲۰۲۱، حدود ۶,۸۴ میلیارد دلار بود.^۳

خط لوله چین در آسیای مرکزی از شاخه‌های A، B، C و D تشکیل شده است که سه خط لوله اول از ترکمنستان سرچشمه می‌گیرد و از مرزهای ازبکستان و قزاقستان عبور می‌کند و به چین می‌رسد.^۴ رؤسای جمهور ترکمنستان و چین در دیدار ژانویه ۲۰۲۳ درباره اجرای ساخت خط لوله D و توسعه میدان گالکینیش نیز به توافق رسیدند. بدین ترتیب صادرات گاز ترکمنستان به چین می‌تواند به حدود ۷۰ میلیارد مترمکعب در سال برسد.^۵

۶-۱-۲- ترکمنستان؛ قلب جاده ابریشم

یکی از ۶ کریدور اصلی طرح کمربند - جاده چین، کریدور چین - آسیای مرکزی و غرب آسیا است که ترکمنستان را نیز در بر می‌گیرد. اولین بار در سال ۲۰۱۶ قربان بردی محمداف رئیس‌جمهوری سابق ترکمنستان در دیدار با شی جی پینگ رئیس‌جمهوری چین، علاقه‌مندی عشق آباد به ایفای نقش فعال‌تر در پروژه کمربند جاده را ابراز کرد. پیش از آن نیز ترکمنستان و چین درباره چندین پروژه زیرساختی و استراتژیک توافق کرده بودند. نکته حائز اهمیت این است که ابعاد استراتژی کلان اقتصادی ترکمنستان نیز با شاخص‌های این کشور در طرح کمربند - جاده تطبیق دارد. به همین ترتیب نیز در دهه اخیر چین به یکی از مهم‌ترین سرمایه‌گذاران در اقتصاد ترکمنستان تبدیل شده است؛ اما بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها نیز منحصر به حوزه انرژی است. در راستای ارتقای جایگاه در کریدورهای حمل‌ونقلی و انتقال انرژی منطقه‌ای و بین‌المللی، رئیس‌جمهوری ترکمنستان سال ۲۰۱۸ را با عنوان «ترکمنستان؛ قلب جاده ابریشم» نامید.

علاوه بر خطوط لوله گاز ترکمنستان - چین، عضویت ترکمنستان در پروژه‌های کریدور حمل‌ونقل بین‌المللی شمال - جنوب، کریدور ترانزیتی بین‌المللی لاجورد و خط لوله گاز ترکمنستان - افغانستان - پاکستان - هند (تاپی) را می‌توان در راستای افزایش جایگاه در پروژه کمربند - جاده چین ارزیابی نمود.^۶

1- <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/china-turkmenistan-bilateral-relations>

2- <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/tkm>

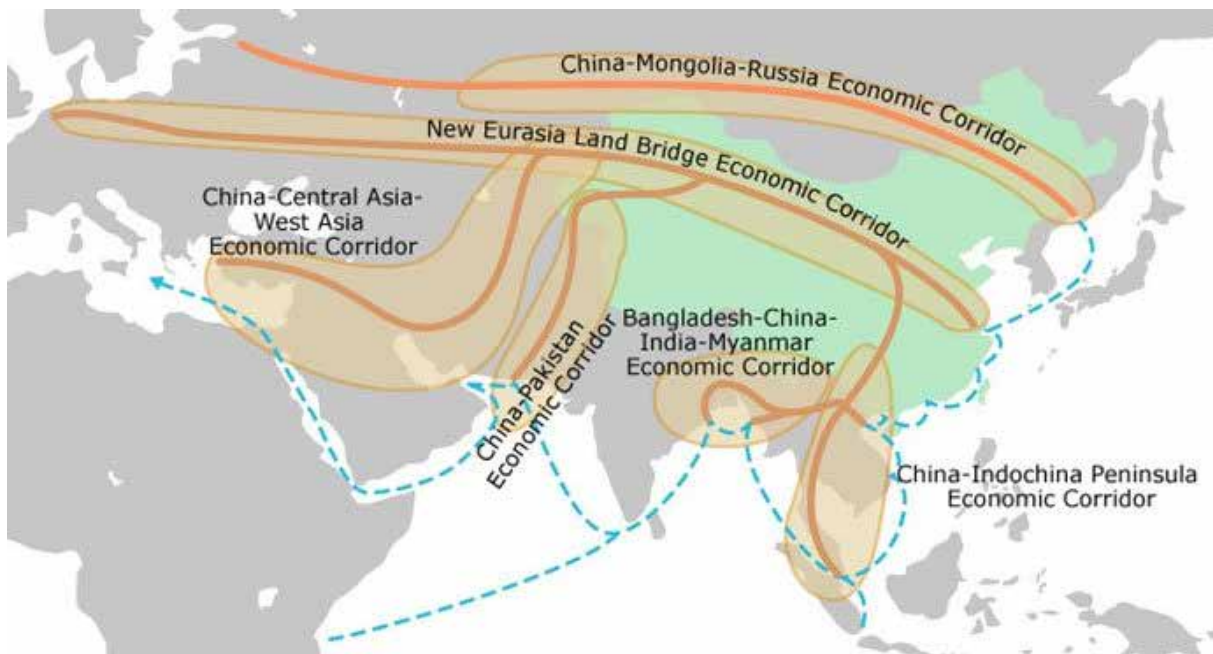
3- <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-xi-calls-greater-cooperation-with-turkmenistan-natural-gas-2023-01-06/>

4- https://www.gem.wiki/Central_Asia%E2%80%9393China_Gas_Pipeline

5- <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-xi-calls-greater-cooperation-with-turkmenistan-natural-gas-2023-01-06/>

6- <https://www.china-briefing.com/news/china-turkmenistan-bilateral-trade-investment-and-future-prospects/>

شکل ۲: کریدورهای اصلی پروژه کمربند - جاده چین

 منبع نقشه^۱

روابط اقتصادی و تجاری ترکمنستان با چین در ده سال گذشته به طور پیوسته در حال توسعه بوده است. تا قبل از سال ۲۰۱۰، تراز تجاری دو کشور به نفع چین بود. اما با افزایش سریع صادرات گاز طبیعی ترکمنستان به چین، تراز تجاری دو کشور به نفع ترکمنستان افزایش یافته است. از سال ۲۰۱۱، چین به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری ترکمنستان باقی‌مانده است.

جدول ۱۱: تجارت دوجانبه ترکمنستان و چین ۲۰۱۷-۲۰۲۱ (میلیارد دلار)

سال	ارزش مجموع	صادرات چین به ترکمنستان	صادرات ترکمنستان به چین
۲۰۱۷	۶,۹۴	۰,۳۷	۶,۵۷
۲۰۱۸	۸,۴۴	۰,۳۲	۸,۱۲
۲۰۱۹	۹,۱۲	۰,۴۳	۸,۶۹
۲۰۲۰	۶,۵۲	۰,۴۴	۶,۰۷
۲۰۲۱	۷,۳۵	۰,۵۱	۶,۸۴

منبع: اداره ملی آمار چین

بر اساس آمار گمرک چین، عمده‌ترین کالاهای صادراتی چین به ترکمنستان شامل محصولات مکانیکی، آهن و فولاد، موتور و تجهیزات الکتریکی، وسایل نقلیه و لوازم جانبی (به‌استثنای وسایل نقلیه ریلی)، لاستیک و محصولات لاستیکی است. انواع اصلی کالاهای وارداتی چین از ترکمنستان شامل گاز طبیعی،

1-<http://documents.worldbank.org/curated/en/700631548446492003/Reducing-Environmental-Risks-from-Belt-and-Road-Initiative-Investments-in-Transportation-Infrastructure>

نفت خام، پلی اتیلن، گوگرد، محصولات شیرین بیان، نخ پنبه و ید و غیره است.^۱

۶-۲- روسیه

به‌رغم نفوذ اقتصادی چین، روسیه همچنان به لحاظ سیاسی و امنیتی بر آسیای مرکزی و کشورهای منطقه از جمله ترکمنستان تسلط دارد. به همین ترتیب روسیه یکی از مقاصد صادرات انرژی ترکمنستان محسوب می‌شود. در واقع روسیه یک کانال برای انتقال گاز ترکمنستان به سایر خریداران به‌ویژه اروپایی محسوب می‌شود. ترکمنستان و روسیه در سال ۲۰۰۳ با انعقاد قرارداد ۲۵ ساله، درباره واگذاری امتیاز فروش گاز ترکمنستان به شرکت روسی گازپروم توافق کردند. اما در دو دهه گذشته چند بار درباره بهای گاز دچار اختلاف شده و ترکمنستان بارها شیر گاز به مقصد روسیه را بست و این مسئله بر همکاری‌های دو کشور در عرصه انرژی سایه افکند. کاهش بهای انرژی در دهه ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ یکی از عوامل اختلاف ترکمنستان و روسیه بود که منجر به چند بار تعلیق صادرات ترکمنستان به روسیه شد و تبعات اقتصادی برای عشق‌آباد به همراه داشت. در نتیجه عشق‌آباد سیاست متنوع‌سازی خط لوله انتقال گاز را به شکل جدی‌تری در پیش گرفت.^۲

علاوه بر حوزه انرژی، صنعت حمل‌ونقل، ساخت‌وساز، مبادلات کشاورزی از دیگر حوزه‌های همکاری‌های اقتصادی ترکمنستان و روسیه است. حجم روابط تجاری دو کشور در سال ۲۰۲۱، حدود ۸۶۵ میلیون دلار بوده است.^۳

۶-۳- ترکیه

ترکمنستان در استراتژی سیاسی - اقتصادی ترکیه جایگاه مهمی دارد. دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان با ترکیه را می‌توان یکی از مهم‌ترین برنامه‌های در دست اقدام عشق‌آباد ارزیابی کرد که ابعاد ژئواکونومیکی آن در سال‌های آینده روشن‌تر خواهد شد. این دیپلماسی با توجه به تلاش ترکیه بیشتر تقویت می‌شود. به نظر می‌رسد ترکیه تلاش دارد با سرمایه‌گذاری بیشتر بر ترکمنستان، نه تنها از منابع طبیعی عظیم این کشور بهره‌مند شود، بلکه قبل از بالفعل شدن پتانسیل ژئواکونومیکی ترکمنستان، نفوذ خود را در این کشور افزایش داده و منافع بیشتری از مزیت‌های در حال شکل‌گیری ترکمنستان برای خود ذخیره کند.

ترکیه که برای تبدیل شدن به یک مرکز گاز طبیعی و مسیر عرضه جایگزین به اتحادیه اروپا از کشورهای غنی از منابع در قفقاز و آسیای مرکزی تلاش می‌کند، به دنبال پیوند ترکیه - جمهوری آذربایجان و ترکمنستان است. کریدور لاجورد یکی از مسیرهایی است که ترکمنستان را به ترکیه پیوند می‌دهد. ترکمنستان و جمهوری آذربایجان در ژانویه ۲۰۲۱ میلادی، تفاهم‌نامه‌ای را در مورد توسعه مشترک میدان دوستلوک در حوزه خزر امضا کردند. این توافق پیش درآمدی برای احداث خط (خطوط) لوله ترانس خزر

1- <https://www.china-briefing.com/news/china-turkmenistan-bilateral-trade-investment-and-future-prospects/>

2- <https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>

3- <https://www.russia-briefing.com/news/st-petersburg-develops-trade-ties-with-turkmenistan.html/>

و اتصال تولیدات هیدروکربنی ترکمنستان از مسیر جمهوری آذربایجان و ترکیه به بازارهای اروپایی و غربی محسوب می‌شود.^۱

۴-۶- ازبکستان

ازبکستان به دلیل همسایگی با ترکمنستان، یکی از اهداف دیپلماسی اقتصادی عشق‌آباد برای تحقق استراتژی‌های کلان ژئواکونومیک ترکمنستان است. هرچند مرزهای طولانی و سرشار از منابع غنی نفت و گاز و منابع آبی موجب اختلافات جغرافیایی ترکمنستان و ازبکستان است؛ اما مانع وابستگی متقابل عشق‌آباد و تاشکند نیست. ازبکستان تنها کشور آسیای مرکزی است که با همه کشورهای دیگر منطقه مرز مشترک دارد. با این حال یکی از نقاط ضعف موقعیت ازبکستان محصور بودن کامل در خشکی و عدم دسترسی به آب‌های آزاد است.

ازبکستان یکی از اعضای کریدور سه‌جانبه - با ترکمنستان و ایران (تاشکند - بخارا، مرو - سرخس - بندرعباس) است که به طول ۳۰۶۵ کیلومتر، قابلیت دسترسی به بنادر کشورهای حوزه خلیج فارس، هند پاکستان و کشورهای جنوب شرق آسیا را دارد. علاوه بر این ازبکستان در قلب آسیای مرکزی یکی از حلقه‌های کریدورهای مطرح منطقه است. پل‌های ریلی و دریایی بر روی لوله آمودریا یکی از خطوط مواصلاتی مهم بین ترکمنستان و ازبکستان است. سال ۲۰۲۲ پکن از راه‌اندازی کریدور جدیدی به نام راه‌آهن چین، قرقیزستان و ازبکستان موسوم به CKU خبر داد که پیش‌بینی می‌شود این کریدور به سایر مواصلات منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله از مسیر ترکمنستان متصل شود. این راه‌آهن بخشی از پروژه کلان یک جاده یک کمربند چین ارزیابی می‌شود.^۲ خط انتقال انرژی برق ترکمنستان به تاجیکستان نیز از خاک ازبکستان عبور می‌کند.

بخش هفتم: جایگاه ایران در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان

در حالی که ترکمنستان در حال تنوع‌بخشی به گزینه‌های صادراتی است، جایگاه ایران در دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان و بالعکس را می‌توان از طریق مزیت‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک دو کشور و سهولت مبادلات تجاری تبیین نمود.

۱-۷- در حوزه انرژی

همکاری ایران و ترکمنستان در موضوع انرژی در راستای راهبرد کلان تهران و عشق‌آباد برای تبدیل شدن به قطب انرژی منطقه مهم ارزیابی می‌شود. با وجود روی میز بودن پروژه‌های خطوط لوله تاپی و ترانس خزر و همچنین تمایل این کشور به تنوع‌بخشی به مقاصد صادرات گاز خود، ایران همچنان یکی

1- <https://www.iess.ir/fa/note/2558/>

2- <https://astanatimes.com/2022/09/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-corridor-to-boost-regional-cooperation/>

از در دسترس‌ترین و به‌صرفه‌ترین گزینه‌های ترکمنستان برای سوآپ یا انتقال گاز ترکمنستان است. این شرایط همکاری در تولید و صادرات برق نیز برقرار است و قابل‌گسترش و توسعه بیشتر است. ترکمنستان می‌تواند از طریق ایران به دیگر بازارها نظیر ترکیه، هند، پاکستان، سایر مشتریان در شرق و غرب دسترسی یابد. به عبارتی می‌توان گفت با وجود رقابت در حوزه انرژی، زمینه برای جهش روابط اقتصادی وجود دارد. دیپلماسی فعال اقتصادی از سوی تهران قطعاً موجب رونق بیشتر مراودات تجاری و ترانزیتی با ترکمنستان است.

۷-۲- در حوزه کریدورهای بین‌المللی

در راستای اهداف ژئواکونومیکیترکممنستان ایران یکی از نزدیک‌ترین مسیرهای دسترسی ترکمنستان به آب‌های آزاد، آسیای میانه و آسیای جنوبی و حاشیه خلیج فارس و حتی اروپا است. ترکمنستان دارای چهار گذرگاه مرزی سرخس، لطف‌آباد، باج‌گیران و اینچه‌برون با ایران است که عمده تردهای تجاری ریلی و جاده‌ای به ترتیب از طریق سرخس، لطف‌آباد، باج‌گیران و اینچه‌برون انجام می‌شود. خط آهن اترک - برکت - گرگان^۱، یکی از در دسترس‌ترین مسیرهای فعال برای همکاری‌های دو کشور در حوزه حمل‌ونقل است. بنادر امیرآباد و انزلی نیز از جمله گذرگاه‌های دریایی فعال میان ایران و ترکمنستان هستند. در همین حال ارائه ابتکارهای جدید برای تکمیل کریدورهای حمل‌ونقل می‌تواند به پیوند ژئواکونومیکی دو کشور کمک کند. بین ایران و ترکمنستان یک موافقت‌نامه ایجاد کریدور حمل‌ونقل و ترانزیتی بین‌المللی موسوم به موافقت‌نامه عشق‌آباد نیز وجود دارد. عمان، قطر و جمهوری ازبکستان از اعضای دیگر این موافقت‌نامه مصوب ۱۳۹۰ هستند.^۲

ترکمنستان نسبت به استفاده از ظرفیت ژئواکونومیکی ایران ابراز تمایل می‌کند. در کنفرانس «کریدورهای حمل‌ونقل و ترانزیتی بین‌المللی: اتصال و توسعه» که جولای ۲۰۲۲ در عشق‌آباد برگزار شد، پیشنهاد ایجاد دو مسیر بین‌المللی ترانزیت کالا در چهارچوب کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو ۲ شامل «کریدور قزاقستان، ازبکستان، ایران» و دیگری «تاجیکستان، ازبکستان، ترکمنستان، ایران، ترکیه» را ارائه کرد که هر دو مسیر از ایران می‌گذرد.

۷-۳- در حوزه تجاری و بازرگانی

ترکمنستان از نظر بازار مصرف برای بخش‌هایی از اقتصاد ایران دارای اهمیت است. بازارچه محلی اینچه‌برون در شمال شرق شهرستان گنبد، یکی از منابع تأمین مواد غذایی و کالاهای مصرفی ترکمنستان از طریق ایران است. در مقابل ترکمنستانی‌ها نیز اقلامی چون مصالح ساختمانی، مواد شیمیایی و منسوجات به ایران صادر می‌کنند. طی حدود دو دهه گذشته (از سال ۲۰۰۰ تاکنون) نرخ صادرات ترکمنستان به

1- Atrak-Barakat-Gorgan

2- <https://qavanin.ir/Law/PrintText/178131>

ایران افزایش سالانه حدود ۲,۵۹ درصد داشته است. در سال ۲۰۲۱ حجم صادرات ترکمنستان به ایران حدود ۳۳,۳ میلیون دلار و صادرات ایران به ترکمنستان حدود ۳۳۵ میلیون دلار تخمین زده شده که بر اساس گزارش گمرک ایران نسبت به سال قبل ۱۱ درصد رشد داشته است.^۱

در راستای برنامه ترکمنستان برای صادرات تولیدات کشاورزی، کشورهای حاشیه خلیج فارس و جنوب آسیا می‌تواند بازار بزرگی برای محصولات کشاورزی ترکمنستان باشد که به همان اولویت دسترسی ترکمنستان از طریق ایران به آب‌های بین‌المللی از طریق بنادر جنوب ایران مانند چابهار و بندرعباس مرتبط می‌شود.

۴-۷- در حوزه فنی و خدمات

خدمات فنی مهندسی ارزان یکی دیگر از ابعاد روابط اقتصادی ایران و ترکمنستان است که همچنان می‌تواند بخش عمده‌ای از همکاری‌های مشترک اقتصادی دو کشور باشد. در دو دهه اخیر بسیاری از موافقت‌نامه‌ها، مربوط به صادرات ماشین‌آلات سبک‌وسنگین از ایران به ترکمنستان بوده است. ایران در پروژه‌های عمرانی و ساخت‌وساز ترکمنستان نیز نقش داشته است. ساخت کارخانه آسفالت در ترکمنستان، احداث سد دوستی بر روی رودخانه هریرود و تأمین آب آشامیدنی و کشاورزی بخش‌هایی از شمال شرقی ایران و جنوب ترکمنستان، مجتمع تصفیه‌خانه آب شرب شهر مرو مرکز استان ماری، خط ارتباطی بین‌المللی فیبر نوری، احداث خطوط انتقال برق بالکان آباد - گنبد، سیلوهای گندم در مراکز استانی، جاده عشق‌آباد باج‌گیران و سایر طرح‌های بزرگ که از سوی شرکت‌های ایرانی در سراسر ترکمنستان احداث شده و مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند و نیز خط لوله گاز ترکمنستان به ایران که گاز میدان دولت‌آباد ترکمنستان در منطقه سرخس را به شبکه ملی گاز ایران در خان‌گیران منتقل کرده، از نمونه بارز همکاری‌های متقابل مفید اقتصادی و تجاری بین تهران و عشق‌آباد است.

بخش هشتم: نتیجه‌گیری

ترکمنستان با وجود ساختار سیاسی بسته، با اتخاذ سیاست بی‌طرفی مثبت و سیاست خارجی باز، یک الگوی منحصر به خود برای دیپلماسی اقتصادی ایجاد کرده است. سیاست خارجی ترکمنستان حاشیه امنی برای این الگوی ترکمنستانی به وجود آورده است. در این راستا و برای تسهیل همکاری‌های ترکمنستان با سازمان‌های بین‌المللی، و جلب حمایت‌های بین‌المللی، عشق‌آباد سند سیاست خارجی خود را نیز مبتنی بر برنامه توسعه اجتماعی - اقتصادی بلندمدت قرار داده است.

چشم انداز پایدار درباره اقتصاد ترکمنستان به معنای دقیق مثبت نیست. چالش‌های ساختاری در اقتصاد ترکمنستان وجود دارد. تمرکز بازار صادراتی (بالای ۷۰ درصد صادرات گاز به چین)، محیط تجاری چالش برانگیزی برای ترکمنستان ایجاد کرده است. اغلب تراز تجاری ترکمنستان منفی است. تفاوت زیادی بین

نرخ ارز رسمی و موازی در بازار ترکمنستان وجود دارد. در واقع اقتصاد ترکمنستان با عدم قطعیت‌هایی مواجه است. عشق‌آباد با تنوع بخشی به دیپلماسی اقتصادی ترکمنستان نیز به دنبال غلبه بر این عدم قطعیت‌ها است. اگر چه بهبود در استانداردهای حکمرانی، محیط کسب و کار، افزایش دسترسی به داده‌های رسمی اقتصادی می‌تواند به تحقق اقتصاد باز در ترکمنستان منجر شوند، اما بر اساس ارزیابی فیچ، ترکمنستان همچنان با بی‌ثباتی سیاسی و ژئوپلیتیکی مواجه است.

نکته حائز توجه دیگر این است که در چارچوب اهداف ژئواکونومیک، یکی از مهم‌ترین محورهای دیپلماسی اقتصادی عشق‌آباد تأکید بر تقویت سیاست همسایگی است. بر این اساس، ترکمنستان بر گسترش روابط با همسایگان زمینی و دریایی خود؛ ایران، ازبکستان، قزاقستان، جمهوری آذربایجان، افغانستان تأکید دارد. اما چین و ترکیه به دلیل پتانسیل‌های سیاسی و اقتصادی برای حمایت از برنامه‌های ژئواکونومیک ترکمنستان، در اولویت دیپلماسی اقتصادی عشق‌آباد قرار دارند. با این حال ترکمنستان همچنان از ضعف زیرساخت‌ها رنج می‌برد. برای جبران این ضعف، با سرمایه‌گذاری بیشتر بر بندر ترکمن‌باشی، این منطقه را به یکی از مزیت‌های خود در کریدورهای فعال و بالقوه منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل کرده است.

راهبرد ایران در رابطه اقتصادی با ترکمنستان، بهره‌بردن از موقعیت مکمل بودن ژئوپلیتیکی دو کشور است. ترکمنستان برای تحقق برنامه‌های ژئوپلیتیکی به ایران توجه دارد. در مجموع نیز ایران باید جهت حفظ موقعیت ویژه در دیپلماسی اقتصادی همسایگانی چون ترکمنستان و مشارکت در توسعه کریدورهای فعال منطقه‌ای و بین‌المللی، توسعه زیرساخت‌های داخلی را در دستور کار قرار دهد.^۱

توسعه زیرساخت‌های داخلی ترکمنستان نیز یکی از برنامه‌های اقتصادی این کشور برای اهداف ژئواکونومیک است، در این راستا خدمات فنی و مهندسی ایران به ترکمنستان، همچنان می‌تواند یکی از اولویت‌ها در دیپلماسی اقتصادی تهران-عشق‌آباد و عوامل گسترش و توسعه روابط دو کشور باشد.

بازارچه‌های محلی و مرزی موجود، یکی از منابع تامین نیازهای بازارهای ترکمنستان است.^۱ توسعه زیرساخت‌های این بازارها،^۲ امکان ارائه کالاهای باکیفیت ایرانی،^۳ تسهیل مکانیزم و تضمین مبادلات مالی، هم به تقویت تولیدکنندگان داخلی ایران و هم توسعه و تحکیم روابط اقتصادی ایران و ترکمنستان کمک می‌کند. نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز جامعه ترکمنستان و برنامه‌ریزی جهت تسهیل تامین آنها از بازارچه‌های مرزی ایران، می‌تواند به ارتقای جایگاه ایران در میان رقبای فرامنطقه‌ای چون چین و ترکیه کمک کند.

۱- برگرفته از مصاحبه با آقای عباس علی ارباب‌خالص، سفیر محترم ایران در ترکمنستان

بخش نهم: ضمایم

پیوندهای اقتصادی ترکمنستان

https://www.cci.gov.tm/	اتاق بازرگانی و صنعت
https://customs.gov.tm/en	گمرک ترکمنستان
https://customs.gov.tm/en	اداره دولتی گمرک ترکمنستان
https://fineconomic.gov.tm/	وزارت توسعه اقتصادی
https://minenergo.gov.tm/	وزارت انرژی
https://www.minagri.gov.tm/	وزارت کشاورزی
www.railway.gov.tm	وزارت راه‌آهن
https://www.tmrl.gov.tm/	سایت اداره حمل‌ونقل دریایی
https://www.oilgas.gov.tm/en	سایت مجتمع نفت و گاز
https://www.construction.gov.tm/ru/	سایت وزارت ساخت و معماری
https://www.stat.gov.tm/	کمیته آمار ترکمنستان
https://www.cbt.tm/	بانک مرکزی ترکمنستان
https://www.tax.gov.tm/index.php/tk/	بانک قوانین عمومی ترکمنستان که ناظر بر فعالیت‌های اقتصادی است
http://irtkcc.com/	وبسایت اتاق مشترک ایران و ترکمنستان